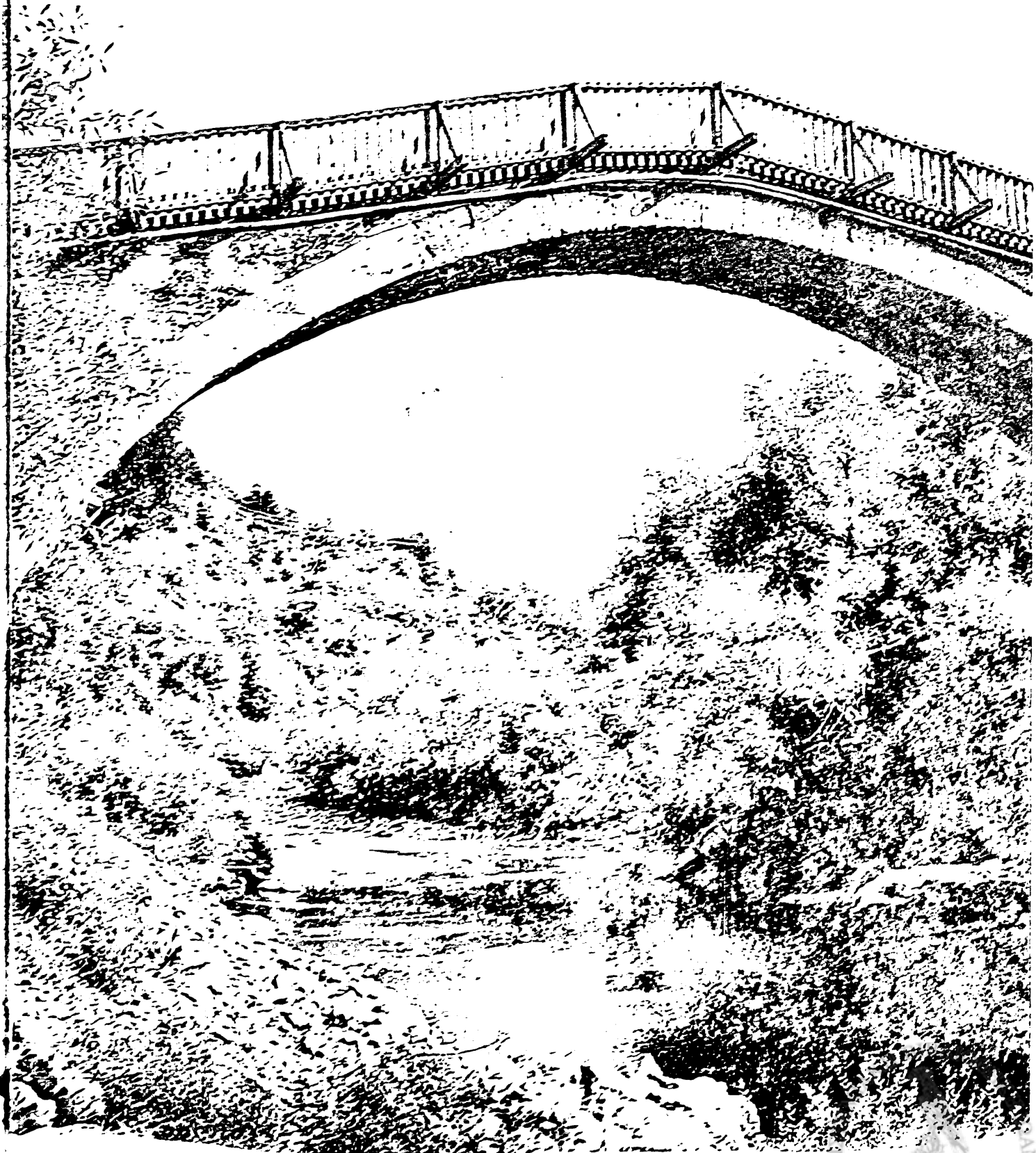

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ,"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΒ	ΤΕΥΧΟΣ 104	ΜΑΪΟΣ 1985	Γραφεία: Οδός Μαυρομυιάλη 7 Αθήνα 106 79 Τηλ. 36.21.651 - 65.99.783
---------	---------------	------------	--

ΤΟ ΓΕΦΥΡΙ ΤΗΣ ΒΩΒΟΥΣΑΣ

ΑΘΗΝΑ 1985

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΚΟΜΙΤΑΤΟ)
1906

ΠΑΝΑΓ. ΔΑΓΚΑΗΣ
Ύπαρχηγός Γενικού Έπιτελείου
Πρόεδρος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
Σ. ΣΠΥΡΟΜΙΛΙΟΣ
Άρχηγός Χειμάρας
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΕΛΑΣ
Άνθυπίαρχος
ΧΑΡ. ΛΙΑΜΠΗΣ
Άνθυποπλοίαρχος
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ
Λόγιος
ΜΙΑΤ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ
Ύφηγητής Πανεπιστημίου
ΧΡ. ΧΡΟΝΗΣ
Ύπολοχαγός Οικονομικού
ΠΕΡ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ
Δικηγόρος
ΧΡ. ΜΑΛΑΜΟΣ
Ταγματάρχης Μηχανικού
ΓΕΩΡΓ. ΓΑΓΑΡΗΣ
Δημοσιογράφος
ΑΥΓ. ΑΒΕΡΩΦ
Πολιτευτής

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΙΣ)
1934

Έπίτιμος Πρόεδρος
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Όμότιμος Καθηγητής
του Πανεπιστημίου Αθηνών
Άκαδημαϊκός

ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΠΡΟΕΔΡΟΙ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΛΑΧΟΣ
Ό από Ίωαννίνων Αρχιεπίσκοπος
Αθηνών και πάσης Ελλάδος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Κ. ΠΑΛΗΣ
Στρατηγός
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ
Άκαδημαϊκός
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ
Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Άκαδημαϊκός
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΒΑΡΕΤΟΣ
Δικηγόρος Δημοσιογράφος

“ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ” ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ - ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΑ: όδός Μαυρομιχάλη 7
ΑΘΗΝΑ Κ.Α. 10679
ΤΗΛ. 36.21.651

Ύπεύθυνος σύμφωνα με τό Νόμο:
ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ
Άγία Παρασκευή Άττικής - Τερψιθέας 64
Κ.Α. 15341
Τηλ. 6599.783

Τυπώνεται καί αποστέλλεται με αυτοπροαί-
ρετη συνδρομή 500 δραχμῶν τό χρόνο.

Φωτογραφία εξωφύλλου από τό βιβλίον
-ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΓΕΦΥΡΙΑ- του Σ. ΜΑΝΤΑ

ΤΟ ΓΕΦΥΡΙ ΤΗΣ ΒΩΒΟΥΣΑΣ

Κοντά στις πηγές του Αώου, μέσα στο χωριό της Βωβούσας, βρίσκεται το ομώνυμο μονότοξο γεφύρι που έχτισε το 1748 ο Αλέξιος Μίσιος.

Πειτυχημένο σύστημα περβαζιών, καμωμένο με τέχνη, ασφαλίζει τους διαβάτες του γεφυριού και συνάμα το μορφαίνει. Άλλωστε ο διάδρομος, ικανοποιητικά φαρδύς, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ακόμα και από αυτοκίνητο, μια και ενώνει τις δύο γειτονίες του χωριού.

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ,"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΒ'

ΤΕΥΧ.
104

ΜΑΪΟΣ 1985

Γραφ.: Μαυρομιχάλη 7 · 106 79 Ἀθήνα
Τηλ. 36.21.651 — 65.99.783

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Φάνη Γ. Ματσοπούλου: «Και ἔσονται...» (ποίημα)	193
Ὁ Ρόβας	194
Ἀφιέρωμα στὴ Χρυσάνθη Ζιτσαῖα (συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος)	195
Ἀλεξ. Χ. Μαρμπούλου: Πλυθυσμιακὰ τῆς Θεσπρωτίας	210
Εὐαγγ. Πρίτσου — Κατάλογοι τάξεων Ζωσιμαίας (1911—12, 1913—14, 1914—15, 1915—16)	215
Γιώργου Σταμάτη: Οἱ Γερμανοὶ μὲ τὰ γουρούνια	219
Πέτρ. Σκουτέλα: Ὁ νεροφύλακας τοῦ χωριοῦ	221
Μάνθου Κ. Οἰκονόμου: Ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ Μάνθου Ριζάρη	224
Μιχ. Κ. Πετροχείλου: Οἱ Ἡπειρώτες τῆς Ἰταλίας	230
Νικ. Χαρ. Ρεμπέλη: Δημ. Θεμ. Πάνος (νεκρολογία)	232
Χρυσ. Ζιτσαῖας : Παλιουρὴ (ποίημα)	233
Σπύρου Μήτση ἢ Κυρίτση: «...ἄκρες - μέσες»	234
Ἡπειρωτικὸ Ἀνέκδοτο	237
Μαρ. Ἀρκαδίου: Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη (ποίημα)	237
Εὐθ. Νίκου : Ἀπολογισμὸς διαλέξεων	238

"ΚΑΙ ΕΣΟΝΤΑΙ....,"

Στὴ σύντροφό μου

Ὀλόσφιχτοι χεῖλη μὲ χεῖλη
ἔσὺ νεροσυρμὴ κι ἐγὼ κογχύλι.
Θερμοπλεγμένοι χέρι - χέρι
φωλίτσα ἐσὺ κι ἐγὼ ἓνα περιστέρι.
Δεμένοι ἀνάσα μὲ τὸ χτύπο,
κισσὸς μὲ δένδρο μὲς τὸν κῆπο.
Κόρφος μὲ κόρφο ζυμωμένοι,
ζωὴ κι ἐλπίδα ἀγκαλιασμένη...

Κρίματα κι ἄνθρωποι, ποὺ σμίγουν,
ποτὲ τὸν ἥλιο μας δὲν πνίγουν.
Μίσση καὶ φθόνου, ποὺ φυτρώνουν,
μέσ' τὶς καρδιές μας δὲν σιμώνουν.
Πλάνη καὶ ψέμμα, ποὺ ραβδίζουν,
μακριὰ μας, τίποτε δὲν ἔγγιζουν.
Κι ἡ ἀπελπισιὰ νωθρὴ στὸ θάρρος
τόσο, ποὺ ξένοιαστα κι ὁ χάρος...

Μαζὶ χαράξαμε ἓνα δρόμο
πιστοὶ μὲ τοῦ Θεοῦ τὸ Νόμο.
Κι ἀκολουθοῦμε δίχως ἔννοια
τῆ στρατὰ τὴν παραμυθένια.
Κι ἀφουγκραζόμαστε ἀπ' τὰ θάθη,
πὼς ἡ ψυχὴ μας δὲν ἐχάθη.
Τόσο, ποὺ λέμε μ' ἓνα πάθος
τέτοια ζωὴ δὲν εἶναι λάθος!

«Ἐὰν τὸ ἄλλας...»

Φάνης Γ. Ματσοπούλος

Ἀθῆναι 1966

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗ

Χρυσάνθη Ζιτσαία

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Τί καϋμός καὶ τί παλμός γιὰ τὴν
ξενητεμένη Ποιήτρια οἱ ζωντανές
της θύμησες καὶ οἱ χαρούμενες ἐ-
πιστροφές στὴ πατρικὴ τὴ γῆ. Τρεῖς
φορὲς ἔλαχε νὰ συνοδέψω τὴν ἀγα-
πημένη φίλη στὴν Ἕπειρο κι ἔνω-
σα τὰ τραγούδια της στοῦ πόθου
της τὴ ρίμα.

Λαχτάρα τῆς ἐπιστροφῆς
νὰ σέ χρυσουδέσω
Νὰ πάρω ἓνα κλωνὶ χαρᾶς
κι ἀπὲνὰ ξεκινήσω.

Μὲ τὰ πουλιά, τὰ σύννεφα,
μὲ τῆς ἀύγῃς τ' ἀστέρι.
Νὰ ρθῶ τούτη τὴν ἀνοιξή
τούτο τὸ καλοκαίρι.

Τί μὲ φωνάζει ὁ τόπος μου
κι ἡ ρίζα τῆς γενιᾶς μου
Τί μὲ καλοῦν τὰ χώματα
κι' οἱ πόθοι τῆς καρδιάς μου.

Στὴν πρώτη τῆς ζωῆς πηγή
Στοῦ ἡλίου τὴν πρώτη ἀχτίδα.
Ποῦ μὲ τὰ μάγια μᾶς κρατᾶς
καὶ δένεις μας Πατρίδα.

Ἡ Πατρίδα, ὅπως εἶδαμε εἶναι ἡ
μεγάλῃ ἔμπνευση τῆς Χρυσάνθης
Ζιτσαίας. Καὶ ἡ Μητρότητα. Ἕνω-
σε τὴν Μητρότητα κατάβαθα. Εἶτε
παινεύει τὴν ἡρωϊκὴ Ἑλληνίδα Μά-
να, εἶτε τὴ Μάνα τῆς ζωῆς, εἶτε τὰ
ἴδια της αἰσθήματα στὰ ὑπέροχα
ποιήματα γιὰ τὶς ἀγαπημένες της

κόρες, εἶτε ἀκόμη τὴν πονεμένη μη-
τρότητα τῶν γυναικῶν ποῦ μένουν
παραριγμένες στὴν κοινωνία, μ' ἔ-
να παιδί δίχως πατέρα στὴν ἀγκα-
λιά.

Γιὰ τὴν Ποιήτρια, ἡ Μητέρα εἶ-
ναι αὐτὸ ποῦ εἶναι: Μ η τ έ ρ α.

Ἄς παραθέσωμε ἓνα ἀπὸ τὰ
Ποιήματά της, στὴ «Μάνα».

Μ Α Ν Α

Μὲ τὸν ὠκεανὸ τῆς ἔγνοιας σου
μὲ τῆς στρογγῆς σου τὰ ποτάμια
ἀρδεύεις τὴ ζωὴ κι ἀνθίζεις.
Γιοφύρι ἀντράνταχτο ἡ ἀγάπη σου
ἀπάνω ἀπ' ὅλες τὶς παλιόριες
μ' εὐχὴ καὶ μὲ βυσία θεμελιωμένο.
Ἄπ' τῆς καρδιάς σου τὴν ἱερὴ φωτιά
ἀνάβεις τῆς ζωῆς τὸν ἥλιο.
Γῆ καρπερὴ οὐρανὸ τοῦ κόσμου.
Κρίνε τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τυραννισμένε.
Αἰώνια Μάνα, ὅπου γῆς.
Μαύρη κι ἂν εἶσαι, κίτρινη, λευκή.
Ἦρθεν ἡ Ὁρα.
Κάνε τὸν πόνο σου Ρομφαία πύρινη,
κοντάρι σιδερένιο τὴν ἀγάπη
κι ὕψωσε τ' ἅγιο χέρι σου
τὸν δράκο σὰν Ἀγγιῶργῆς νὰ τρυπή-
σης.

Τοῦ κόσμου τὸ στοιχεῖο
ποῦ τρώει τὰ τέκνα σου,
ἢ πόλεμο τὸ λέν ἢ ἀδικία.

Κι ἓνα ἀκόμη τρυφερὸ μητρικὸ
της ποίημα, γραμμένο ὅταν ξεπρο-
βοδοῦσε νηοφυτὴ τὴν κορούλα της

κι' ένιωθε τόσο έντονα στὰ βάθη
τῆς ψυχῆς της τὴν ἀπουσία της.
Ποιά μάνα δὲν θὰ θρεῖ στοὺς στί-
χους αὐτοὺς τὴν δική της λαχτά-
ρα;

Α Π Ο Υ Σ Ι Α

Νᾶχω τῆ σκέψη μου σὲ σένα...
Φεύγουν τὰ βράδρια κι' οἱ αὐγές
περνοῦν αἱ ὥρες μοναχές
περνοῦνε πρὸς τὰ πεπρωμένα.

Νᾶχω τῆ σκέψη σὲ σένα...
Νάεισαι χαρούμενη πολὺ,
ἢ μήπως — σκέψη μου θολή —
ἔχεις τὰ μάτια σου θλιμμένα;

Μήπως καὶ σὺ; παυδί μου ἄχ ὄχι!
— Πέρασε Ρήγισσα χαρὰ
νὰ πλημμυρίσης τὴν καρδιά
νὰ μὴν ἀφήσης ἄδεια κόχτη.—

Σ' αὐτὴ τῆ φωτεινῆ τῆ στράτα
ὅπου ξεκίνησες νὰ πᾶς
μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὰ νιάτα,
χαρὲς μονάχα νὰ τρυγᾶς.

Τῶν ὕμεναίων εὐλογημένα
τὰ λεμονάνθια. Οἱ προσευχές,
σ' ἀκολουθοῦν γλυκιές εὐχές
κι' ὄλα μαζί σου εὐτυχημένα.

Κι' ὅμως καλὴ μου κι' ὅμως λείπεις...
— καρδιά μου μὴ τὸ μαρτυρᾶς. —
Μοῦ ἔβλεπες τὸ πιστὸ τῆς λύπης
στὸ χρυσὸ τάσι τῆς χαρᾶς.

Ἡ Γυναίκα εἶναι ἡ Μόνα, μὰ καὶ
ἡ πλάστρα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.
Ἐκείνη ποὺ ένιωσε τὴν δύναμή της
κι' ἀνοίξε στοὺς καιροὺς μας νέους
δρόμους, ποὺ τόσο πόθησαν οἱ προ-
ηγούμενες γενιές.

Ἡ Ποιήτρια ἀπευθύνεται σ' αὐ-
τές κι' ἐκφράζει τὸν θαυμασμό της

στὸ ποίημα «Σὲ καμαρώνω». Καμα-
ρώνει τὴν σύγχρονη γυναίκα ὅταν
τὴν βλέπει νὰ ἀνεβαίνει στῆς ἐπι-
στήμης τὶς κορφές, στῆς τέχνης τὸν
βωμὸ καὶ τῶν γραμμάτων, ὅταν τὴν
βλέπει σὰν ἀδελφὴ νὰ σκύβει στὸν
ξένο πόνο, ὅταν μοχθεῖ σὰν κοινω-
νικὸς παράγων. Μὰ πάνω ἀπὸ ὅλα
τὴν καμαρώνει ὅταν μὲ τὸν ἡρωϊ-
σμό καὶ τὴν αὐταπάρνηση στέκει
στῆς ἱστορίας τὰ ὕψη. "Ἀμετρα τὰ
ποιήματά της γιὰ τὶς ἡρωίδες Ἑλ-
ληνίδες.

"Ὑμνησε τὸ "Ἐπος τοῦ '40, τὴν ἀν-
τίσταση τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ στοὺς
βάρβαρους κατακτητές. Πένθισε
μὲ τὸν στίχο της τὸν πόνο τῆς σκλα-
βιάς, προσμένοντας νὰ λάμψει καὶ
πάλι ἡ λευτεριά. Κι' ἦταν ἡ πρώτη
ποὺ σάλπισε τὴν λευτεριά μ' ἓνα
ὑπέροχό της ποίημα.

Μ' ἀλλοίμονο τὴν λευτεριά ἀκο-
λούθησε ἡ ἀνεμοζάλη τοῦ ἀδελφι-
κοῦ σπαραγμοῦ. Αἷμα στὴν Ἑλλά-
δα, Αἷμα στὸν κόσμον ὅλο, αἷμα καὶ
πάλι αἷμα. Κι' ἡ Ποιήτρια μὲ τὸ
ποίημα «Ἀστέρια», θρηνεῖ τὸν Κάϊν
καὶ τὸν "Ἀβελ.

Α Σ Τ Ε Ρ Ι Α

Ἀστέρια λαμπερά.

Τῶν ἰδανικῶν σύμβολα.

Γητέματα τῶν ποιητῶν.

"Ἀγρυπνα τοῦ Θεοῦ μάτια.

Ἀστέρια τ' οὐρανοῦ καὶ τῆς ψυχῆς ἀ-
στέρια.

Κλείστε τὰ χρυσὰ σας παράθυρα.

Σφραγίστε τὶς ἀχιθωτὲς πόρτες σας.

Σφραγίστε τοὺς φωτεινοὺς ὀρχηματισμοὺς

Τῶν συμβολισμῶν τὶς έννοιες.

Περνάει μεθυσμένος ὁ ἄνθρωπος

Σας φέρνει τὰ μηνύματα τοῦ θριάμβου
του.

Διαλαλεῖ τὴ μεγαλωσύνη του.

Σαλπίζει τὴν τρανή του κατάκτηση.

Τοῦ αἰῶνα τὴ νίκη.

Μὴ τὸν θαυμάζετε.

Μὴ τὸν πιστεύετε.

Ἄκόμα δὲ γνώρισε τὴ μάνα του Γῆ.

Ἄκόμα δὲν δάμασε τὸ θεριὸ τὴν ψυχὴ
του.

Ἄκόμα δὲν ἀγάπησε τὸν ἀδερφό του
τὸν Ἄνθρωπο.

Μὴ τὸν θαυμάζετε.

Μὴ τὸν πιστεύετε.

Ἄκόμα ὁ Κάϊν σκοτώνει τὸν Ἄδελ.

Καὶ κάτι ἀκόμη ἀπαλύνει τῆς
Ποιήτριας τὴν ψυχὴ, ποὺ ἐκφράζε-
ται γιὰ χάρη ὄλων μας. Καὶ εἶναι
μὲ τῆς Πατρίδας τὸν παλμὸ καὶ τῆς
ἀγάπης πρὸς τὸν ἄνθρωπο, κάτι
πιὸ πάνω, πιὸ ψηλά: Τῆς Ἁγίας
Θρησκείας μας ἡ ἱερὴ παρηγοριά.

Στὴν ψυχὴ τῆς ὁ Χριστιανισμὸς
βρίσκει τὴν ὑψηλότερη τοῦ ἀνθρώ-
που ἐννοία. Κοντὰ στὸν Θεὸ ἡ Ποι-
ήτρια, σὰν κάθε ἄξιος ἄνθρωπος
βρίσκει τὴ λύτρωση. Τὰ ποιήματά
τῆς τὰ δονεῖ ἡ πίστη. Αὐτὴ ἡ πίστη
ποὺ τόσο γλυκὰ ἐκφράζεται στὸ
ποίημά τῆς ποὺ ἔχει μείνει κλασ-
σικὸ καὶ δημοσιεύεται καὶ ἀπαγ-
γέλλεται κάθε χρονιά τὶς Ἁγίες
Μέρες.

ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΝΥΧΤΑ

Τὴν ἄγια νύχτα ποὺ γεννήθηκε ὁ Χρι-
στός

μὴ περιμένεις νὰ φανεῖ τ' ἀστέρι.

Ἄν τῆς ἀγάπης δὲν σε λάμπρυνε τὸ
φῶς

στὴ Βηθλεὲμ κακὴς δὲν θὰ σε φέρει.

Μὴ περιμένεις τ' ἄστρο νὰ φανεῖ
στὴ φάτνη καὶ νὰ ψάλλουν οἱ ἀγγέλοι
ἀπὸ τὰ πάθη σου ἂν δὲν ἔχεις λυτρωθεῖ
καὶ ἂν στὴν ψυχὴ σου κ'ὐτὸ δὲν ἀνατέλλει.

Καμπάνα δὲν θ' ἀκούσεις μυστικὴ
ἂν δὲν ἤχει ἐκθεῖά σου μ' ἀρμονία.
Κανέναν οὐρανὸς δὲν θ' ἀνοίχτει
ν' ἀκούσεις τὸ «ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία».

Ἄντάμα μὲ τοὺς μάγους νοσταλγοὺς
γιὰ μακρυνὴ πορεία μὴ ξεκινήσεις.
Τὸ σπήλαιο ποὺ γεννήθηκε ὁ Χριστός
εἶναι πολὺ κοντὰ νὰ προσκυνήσεις.

Τὴν ἄγια τὴν δλόφεγγη νυχτιὰ
ποὺ δὲν τὴ κακίζει τῆς κακίας τὸ νέφος,
γίνεται φάτνη κάθε ἀγνή καρδιά
καὶ μέσα τῆς τὸ θεῖο γεννιέται ὄρεφος.

Θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ θεῖα Φά-
τνη ἡ κάθε καρδιά. Μὰ στὸν κόσμο
μας τὸν ἀμετανόητο, ἀκόμα κυρι-
αρχεῖ τὸ μίσος καὶ ὁ ὄλεθρος. Κι'
αὐτὸς ὁ ὄλεθρος γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
ποὺ τόσο μάτωσε καὶ πόνεσε, θὰ
ξεσπάσει πάλι μὲ τῆς Κύπρου τὸν
καῦμό.

Στενά δεμένη μὲ τὴν Κύπρο ἡ
Ζιτσαῖα, ἀφοῦ ὁ ἀγαπημένος τῆς
σύντροφος ἦταν Κύπριος καὶ Κύ-
πριο παντρεύτηκε ἡ μικρότερη κό-
ρη τῆς καὶ στὴν Κύπρο σταδιοδρό-
μησε σὰν διάσημη Παιδιάτρος, ἔ-
κλεισε τὸν καῦμό τῆς στὴν ψυχὴ
τῆς. Ἀπὸ τὴν στιγμή ποὺ πρόβαλε
τὸ ζήτημα, στάθηκε κοντὰ στὸν ἀ-
γώνα τῆς Κύπρου. Καὶ μπορούμε
νὰ ποῦμε ὅτι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες
Ποιητὲς εἶναι ἐκείνη ποὺ τραγού-
δησε τὴν Κύπρο μας πιὸ ἄξια καὶ
πιὸ πολὺ.

Ἀπὸ τότε ποὺ πέρασε ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη ἢ Κυπριακὴ Πρεσβεία, τὸ 1950, νὰ διακηρύξει τὴν θέληση τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ γιὰ ἐλευθερία, ὁ στίχος τῆς Χρυσάνθης Ζιτσαίας ἀκολούθησε τὴν ὀδυνηρὴ πορεία τοῦ λαοῦ της. Τραγούδησε τοὺς πόνους του στὴ Συναγωγή της «Προσκύνημα στὴν Κύπρο» καὶ δὲν ἔπαυσε στιγμὴ νὰ συγκινεῖ τὶς ψυχὰς μὲ τὸν ποιητικὸ της χεῖμαρρο.

Θρήνησε τὸ ἀνοσιούργημα τοῦ Ἄττίλα, τὸν χαμὸ τῆς Κυρήνειας, στὸ πολυθρύλητο μακρὸ της ποίημα «Γράμμα πρὸς τὴν Κερύνεια». Πένθησε τὶς συμφορὰς καὶ τοὺς χαμοὺς τῆς πανώργιας πολιτείας.

Μᾶς λέει ὅλο ὀδύνη:

Μενεξεδένιο τῆς θύμησής ὄραμα,
Καυμὲ τῶν καυμῶν, ποταμὲ τῶν δακρύων.

Ἔχω ἓνα λαμπρὸ διαμάντι στὰ μάτια
μου,

τὴν εἰκόνα σου.

Ἔνα θουνοὸ μαύρου πόνου στὸ στήθος
μου,

τὸν σπαρχιμὸ σου.

Ἔνα ἀτσάλι στὴν πικρὴ προσμονή μου,
τὴν πίστι σου.

Ἔνα περὶ φανὸς κυπαρίσσι στὴ σκέψη
μου,

τὴν ὀρετὴ καὶ ἀλύγιστη ψυχὴ σου...

Ἀπὸ τὶς πρῶτες θρέθηκε στὴν πορεία πρὸς τὴν Ἀμμόχωστο, ὅταν ἀντιπροσωπεῖς ἀπὸ 150 χῶρες, συγκεντρώθηκαν μπροστὰ στὴν σκλαβωμένη μαρτυρικὴ πολιτεία νὰ διατρανώσουν τὸ δίκιο της. Κι' ἔγραψε σὲ ρυθμὸ ἀρχαίας τραγω-

δίας, μὲ τὶς κορυφαῖες καὶ τὸ χορὸ, τὴν περίφημη «Πορεία».

Ὁρμητικὸς φύσηξε ὁ ἄνεμος
τ' ἀγῶνα καὶ τῆς ἀγωνίας.
Χτύπησε ὅλες τὶς καμπάνες
τ' οὐρανοῦ, τῆς γῆς καὶ τῆς καρδιάς,
ποὺ σὴναιναν γιὰ νὰ κοιμᾶται ὁ κόσμος.

Βρόντησαν οἱ καμπάνες οἱ ἀόρατες
νὰ πάνουν οἱ γυναῖκες
νὰ λειτουργηθοῦνε.

Νὰ δώσουν τὴν καρδιά τους πρόξυρο,
νὰ μοιραστεῖ σὰν Ἅγιο Ἀντίδωρο
στὰ πεινασμένα χέρια τῶν λαῶν.

Κι' ἦσαν ἡ Κύπρος ὁ Ναὸς ὁ Μέγας,
ποὺ οἱ θάρβαροι μετέβαλαν
εἰς οἶκον ἐμπορίου.

Κι' ἦσαν ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς
κι ἀπὸ τῆς ἀπειλῆς τὴν ἄγρια βύτη
γυναῖκες μὲ τὰ δῶρα τῆς στοργῆς
καὶ μὲ τοῦ προδομένου δίκιου τὴν ὀδύνη.

Δὲν ξανακούστηκε ποτὲ παρόμοια σύναξι
με τέτοιο ἑμαθικό, πολύβοο καρδιοχτύπι.

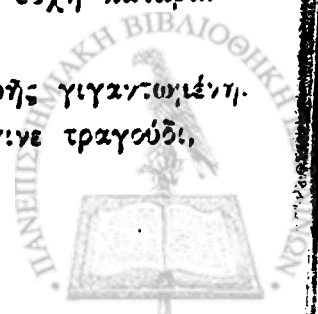
Ἦ μεγαλόπρεπη εἰκόνα! Οἱ γυναῖκες ὅλου τοῦ κόσμου, γιὰ τὸ δίκαιο τῆς Κυπριώτισσας Μάνας, τῆς Κυπριώτισσας Γυναίκας.

Καὶ προχωρεῖ ἡ Πορεία, πάντα ἐμπρός,
μὲ θῆμα σταθερὸ καὶ ἀπόφαση.

Πρὸς τὴν Ἀμμόχωστο, τὴν πόλη σύμβολο.

Κριτῆς καὶ σάλπισμα, εὐχὴ κατάρτα.

Στοὺς δρόμους τῆς ζωῆς γιγαντωμένη.
Κι' ἔγινε θρύλος κι' ἔγινε τραγούδι.

νά μάθουν οἱ ἀδύνατοι κι οἱ δυνατοὶ νά
ἀκούσουν,
πὼς ὅταν οἱ λαοὶ ξυπνοῦν, τὸ δίκιο δὲν
κοιμάται.
Κι ἡ βία γίνεται θηλειὰ καὶ πνίγει
τοὺς τυράννους.

Θρήνησε τὸν Ἐθνάρχη Μακάριο
στὴν Συλλογὴ «Ὡρα τῆς Κύπρου»
καὶ ὕμνησε τὴν λαμπρὴ του προσω-
πικότητα, τὸ πέρασμά του ἀπὸ τὴν
Ἱστορία.

Ἔτσι, στὶς μετέπειτα Συλλογές
τῆς ἡ Κύπρος εἶναι πάντοτε παροῦ-
σα.

Ἡ ἐνόραση τῆς Πιοήτριας, ποὺ
ἀτενίζει μακρῶς, τὸ μέλλον, καὶ
προφητεύει, μᾶς λέει πὼς ὅσα θά-
σανα, καταστροφές κι' ὀδύνες καὶ
ἂν ἔζησε ἡ Κύπρος, τίποτε δὲν τὴν
καταβάλλει. Ἡ Κύπρος εἶναι ἀθά-
νατη κι' ἀθάνατη ἡ Ἑλληνικὴ ψυ-
χὴ τῆς. Γιατὶ ψυχὴ μὲ τόσο σθένος,
τόση πίστη, ποτέ δὲν χάνεται.

Τὴν ἀθανασία τῆς Κύπρου μας
ἐκφράζει σὲ ἓνα θαυμάσιο ποίημά
της, μὲ τίτλο «Κυπρία μὲ τὴν Ὑ-
δρία στὸν ὦμο». Τὸ ποίημά της τὸ
ἐνέπνευσε ἓνας πίνακας τῆς Ἀθη-
νᾶς Ταρσοῦλης Ἡ Ζιτσαία ἀτενί-
ζοντας τὴν Κυπριοπούλα στὸν ὠ-
ραῖο πίνακα, τῆς ἀπευθύνει τὸ λό-
γο:

ΚΥΠΡΙΑ ΜΕ ὙΔΡΙΑ ΣΤΟΝ ὨΜΟ (Πίνακας τῆς Ἀθηνᾶς Ταρσοῦλης)

—Ποῦ θρήνηες κόρη τῆς πηγῆς τ' ἀνά-
βρυσμα

στὴ ρημαγμένη χώρα τοῦ Κινύρα;
Δράκοι καταχωνιάσαν τὴ χιλιόχρονη
κι εἰν' ὄξος καὶ χαλὴ τ' ἄγια τῆς μύρα.

Ποῦθε ἔρχεσαι, ποῦ πᾶς τριμνὴ κι ἀ-
μίλητη
μὲ τὴ στοχαστικὴ πέρα ματιά σου;
Μήπως τὸ δάκρυ σὺναξε σὲ λήκυθο
σταγόνα, τὴ σταγόνα ἀπ' τὴν καρδιά
σου;

—Ἀπὸ τὸν ὄρθρο τῶν καρῶν ξεκίνησα
μὲ τὴν ἀρχαϊκὴ μου τὴν ὕδρια.
Νάμα ἀπ' τὰ σπλάχνα αὐτῆς τῆς γῆς
τ' ἀστείρευτα
φέρνω ἱερό. Λισιγέννητη Ἥγερία.

Τ' ἀθάνατο νερὸ φέρνω στὸν ὦμο μου.
Αἰώνων κουδάλω τὴν ἱστορία.
Τὸν Θεϊκὸν ἰχώρα, πόνου ἀπάσταγμα.
Τὴ μυστικὴ τῆς δυνάμεως εὐσία.

Ψυχὴ τῆς Κύπρου δλόρη καὶ περή-
φανη
στὶς μπόρες τῶν καρῶν κόντρα βαδίζω.
Κι ἀπ' τὴν ὕδρια μου τὴν παλιά, τὴν
ξέχειλη
τίς ρίζες τῆς Φυλῆς, θαθεῖα ποτίζω.

Μὰ εἶναι καὶ ἄλλα ἀκόμα ποὺ
τραγούδησε ἡ Ζιτσαία, γιατί δὲν
ἄφησε ἀνθρώπινη συγκίνηση ἔξω
ἀπὸ τὸν ποιητικὸ τῆς ἀνθῶνα.

Θὰ ἀναφέρουμε τὸν θρῆνο τῆς
γιὰ τὸν χαμό τοῦ ἀγαπημένου τῆς
συντρόφου στὴ Συλλογὴ «Λήκυ-
θος». Ἡ Λήκυθος ὅπου σὺναξε τὰ
καυτὰ τῆς δάκρυα, ὑπέροχοι στίχοι
μιας ἀφοσιωμένης συζύγου, ποὺ πέ-
ρασε μὲ τὸν ἐκλεκτό τῆς, τὸν μα-
κρὸ δρόμο τῆς ζωῆς, δημιουργών-
τας.

Ἡ Ὡρα σταμάτησε,
ὁ χρόνος ἀκίνητεϊ,
ἡ ζωὴ δὲν σαλεύει.

Περσμένα μεσάνυχτα
23 Δεκεμβρίου τοῦ 1968

Σφίγγω στίς φλογισμένες
παλάμιες μου, τὸν τελευταῖο
παλμὸ τῆς καρδιάς σου.
Κρατῶ τὴ στερνὴ σου πνοή
στῆς μνήμης μου τ' ἄδυτα.

Τὸ κομμένο νῆμα κρατῶ
στά παραγμένα μου δάχτυλα.
Τοῦ ἀνεπανόρθωτου τῆ σκληρότητας,
Τοῦ μοιραίου τῆ στυφῆ γεύτη.
Τὴν ἄδυσσο τοῦ χωρισμοῦ...

Γιὰ τὴν φιλία, τὸ πιὸ πολύτιμο
ἀγαθὸ στὸν ἄνθρωπο, εἶχε τὸν λό-
γο της νὰ πεῖ ἡ Ποιήτριά μας. Στὴν
Συλλογὴ «Ἰσμήνη», ὕμνει τὴν ἀκρι-
βὴ της φίλη καὶ θρηνεῖ τὸν χαμό
της. Στους στίχους της νιώθουμε ὡς
τὸ βάθος τὸ πολύτιμο μῦρο τῆς φι-
λίας.

Ποιὰ Μοῦσα νὰ τονίσει τ' ὄνομά σου
στῶν ἀστερισμῶν τὸ πεντάγραμμο.
Ποιὰ λύρα θ' ἀναπλάσει τὴ μελωδία σου
σαῆς σιωπῆς τὴν συμφωνία.
Ποιὰ μνήμη θὰ τὸ κοιτάξει
στῆς αἰωνιότητας τὴν ἐπαλξή.
Ποιὸς πόνος θὰ τὸ κλείσει μαργαριτάρι
σὲ ὄστρακο τοῦ μεγάλου βυθοῦ σου.
Ποιὰ ποικιλία θὰ τὸ ψάλλουν
μ' ὅλες τίς νότες πού φωλιάζουν στὴν
ψυχὴ σου.
Ποιὰ ἀγάπη θὰ τὸ σμιλέψει
στῆς αἰώνιας γαλήνης τὸ μάρμαρα.
I Σ Μ Η Ν Η...

Ἡ Ζιτσαία μᾶς χάρισε καὶ τρυ-
φερές ἐμπνευσμένες Συλλογές Ποι-
ημάτων γιὰ παιδιὰ. Σὰν μάνα, σὰν

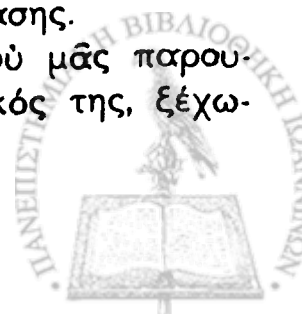
γιαγιά, ἐνίωσε τὸ παιδί καὶ γνώρι-
σε τί τὸ βασανίζει, τί τὸ συγκινεῖ.
Καὶ προσέφερε στὴ παιδικὴ ψυχὴ
τὰ μύρα τῆς ἀγάπης. Αὐτὸ πού δὲν
τὸ κάνουν συνήθως ἄλλοι ποιητές
μας. Ἴσως τὸ θεωροῦν ἀσχολία
δευτερότερη, ἀλλὰ ἐμεῖς καλὰ γνω-
ρίζομε, ὅτι γιὰ νὰ γράψεις γιὰ τὸ
παιδί, εἶναι μιὰ μεγάλη, μιὰ ξέχω-
ρη τέχνη καὶ δὲν εἶναι γιὰ τὸν κά-
θε ποιητὴ. Ἡ Ζιτσαία στάθηκε κι'
ἐδῶ ἀσύγκριτη.

Τὸ πεζογραφικὸ της ἔργο εἶναι
τὸ ἴδιο ποικίλο, πλούσιο. Τὰ διη-
γήματά της, τὰ ἔχει συγκεντρώσει
ὡς τώρα σὲ τέσσερες πολυσέλιδους
τόμους. Κι' ὑπάρχουν πολλὰ ἀκό-
μη ἀνέκδοτα, ὅπως οἱ ποιητικότη-
τες «Μεταμορφώσεις» της, σκόρπι-
ες σὲ περιοδικὰ. Οἱ τίτλοι τῶν Συλ-
λογῶν τῶν διηγημάτων της εἶναι:
«Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θρύλου», τὸ '55,
«Φωνές ἀπὸ τὸν χρόνο», τὸ 1962,
«Προσωπικὴ κατάθεση», τὸ 1975
καὶ «Βιωμένος Λόγος», τὸ 1983.

Ὁ πεζὸς της λόγος μέσα ἀπὸ τίς
ποιητικὲς συγκινήσεις της βγαλμέ-
νος, γίνεται αὐτόχρημα ποίηση. Καὶ
μάλιστα σὲ μιὰ ἔννοια πολὺ πλα-
τειά. Ἐδῶ δὲν ὑπάρχει ὁ περιορι-
σμὸς στά πλαίσια τοῦ στίχου. Μπο-
ρεῖ νὰ ξανοιχτεῖ ἐλεύθερα, μὲ ἀνε-
ση, νὰ σμιλέψει μορφές, νὰ ἀποδώ-
σει αἰσθήματα, νὰ πλάσει πίνακες
ζωῆς.

Τὸ ὕφος της εἶναι ἀπαλὸ, διακρι-
τικὸ, θυμίζει τὸν στίχο της τὸν κα-
λοδουλεμένο, τὴν λεπτότητα της
ποιητικῆς της ἔκφρασης.

Ἡ κάθε μορφή πού μᾶς παρου-
σιάζει εἶναι ἕνας δικὸς της, ξέχω-

ρος κόσμος. Ἡ ποιήτρια εἰσδύει στὰ μυστικά της καὶ τὴ ζωντανεύει. Μὲ πάθος ἡ Ζιτσαία ἀνατρέχει στὸ παρελθὸν καὶ ἀντλεῖ ἀπὸ τὶς παραδόσεις καὶ τοὺς θρύλους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴν πείρα της, ὅσα λαχταρᾷ νὰ ἀφήσει ἀποτυπωμένα στὴν μνήμη τὴν Ἑλληνική. Εἶναι ἡ Ἑλλάδα, ὁ λαὸς μας, στὰ πεζογραφήματα αὐτά.

Καὶ θὰ θυμηθοῦμε πάλι τὸν Ἀντρέα Καραντώνη πὺ ἔγραφε χαρακτηριστικὰ ὅτι:

«Θᾶπερεπε νὰ διαβάσει κανεὶς αὐτὰ τὰ διηγήματα τῆς Χρυσάνθης Ζιτσαίας, γιὰ νὰ ἀντιληφθεῖ ὡς πὺ φθάνει ἡ δύναμη καὶ ἡ ἀποδοτικότητα τῆς ἀγάπης γιὰ τὴ γῆ πὺ μᾶς γέννησε. Γιομάτα ἀπὸ Ἑλλάδα κι' ἀπὸ ἀγνὴ ζωὴ, πᾶλλονται ἀπὸ τὴ θέρμη τῆς ἀγάπης, πὺ ἡ συγγραφεὺς νιώθει γιὰ τὸν τόπο της. Μιᾶς ἀγάπης πὺ τὴν κάνει νὰ σκύβει εὐλαβικὰ πρὸς τὸ χῶμα, πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ πρὸς τὴ λαϊκὴ ζωὴ τῆς πατρίδας της, γιὰ νὰ θγάζει ἀπὸ ἐκεῖ στιγμὲς καὶ μορφὲς αὐθεντικὰ Ἑλληνικὲς καὶ βαθύτατα ἀνθρώπινες. Μιὰ γλυκειὰ νοσταλγία γιὰ τὴν Ἡπειρο. Μιὰ ρώμη πὺ εἶναι συνυφασμένη μὲ τὸ γενναῖο καὶ τόσο ποιητικὸ, τὸν ἐνθουσιῶδη καὶ ιδεολόγο Ἡπειρωτικὸ λαό. Ἄγια σύμβολα ἡρωικὰ κι' ἀνθρώπινα εἶναι οἱ ἥρωες τῶν διηγημάτων της. Τὰ διηγήματα αὐτὰ πλουτίζουν τὴν παράδοση μιᾶς διηγηματογραφίας, πὺ τόσα μεγάλα ὀνόματα τὴν ἔχουνε τιμήσει καὶ πὺ ποτὲ δὲν θὰ πάψει νὰ μᾶς δίνει τοὺς δροσεροὺς

καὶ Ἑλληνικοὺς καρπούς της».

Πνεῦμα ὀξύ, κριτικὸ, ἡ κ. Ζιτσαία, ἀπόλυτα αὐστηρὴ πρὸς τὸν ἑαυτὸ της, σὲ ὅσα κριτικὰ δοκίμια μᾶς ἔδωσε εἶναι ἄψογη. Χρόνια κρατᾷ κριτικὴ στήλη σὲ ἔγκριτα περιοδικὰ. Ἀποκορύφωμα ὅμως τῆς κριτικῆς ἐργασίας της εἶναι ἡ θαυμάσια ἔρευνά της γιὰ τὶς «Κύπριες Λογοτέχνιδες», πὺ ἔξεδωσε σὲ ἕναν πολυσέλιδο τόμο. Ἀπὸ τὸν περασμένο αἰῶνα ὡς σήμερα, παρουσίασε ὅλες τὶς Κύπριες πὺ διακρίθηκαν στὰ Γράμματα. Ἐδωσε γιὰ τὴν κάθε μιὰ τὰ αἰσθητικά της κριτήρια, τὸν τόνο τῆς προσφορᾶς. Ἐργο μνημειῶδες, πὺ καμμιὰ δὲν θὰ εἶχε τὴν γνώση καὶ τὴν ἀγάπη νὰ μᾶς δώσει. Ὅπως ἔλεγε ἡ Ἀθηνᾶ Ταρσούλη, «οἱ Κύπριες Λογοτέχνιδες θὰ μᾶς ἦταν ἀγνωστες, ἂν δὲν μᾶς τὶς παρουσίαζε ἡ Χρυσάνθη Ζιτσαία, τόσο παραστατικὰ καὶ τέλεια».

Στὸν πεζὸ της λόγο συγκαταλέγονται οἱ τόσο ωραῖες, συνεχεῖς ραδιαφωνικὲς ἐκπομπὲς της καὶ οἱ θαυμάσιες διαλέξεις της, πὺ χρόνια προσέφερε στὸ κοινὸ πολλῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδας.

Ἐτσι ἔνιωσε τὸ ΧΡΕΟΣ της πρὸς τὴν Τέχνη, τὸν ἄνθρωπο, τὴν ζωὴ, ἡ μεγάλη Ἡπειρώτισσα Ποιήτρια: Ἐκφράζοντας ὅ,τι ὑπερούσιο κλείνει ὁ κόσμος, ὅ,τι ὠραῖο, ὑψηλό, ἀτίμητο.

Μακάρι τὸ Χρέος τὸ ἱερὸ νὰ τὸ νιώθανε ὅλοι, ὅπως τὸ ἔνιωσε Ἐκείνη.

Σ' αὐτὸ τὸ Χρέος, πὺ φανερώνει ὅλη της τὴν ψυχὴ, ἀφιερώνει μερι-

κούς ἐξαίσιους φιλοσοφημένους στίχους, πού μὲ αὐτοὺς ἀξίζει νὰ κλείσωμε τοῦτο τὸ ἀφιέρωμά μας στὴ μορφή καὶ τὸ ἔργο της:

Τ Ο Χ Ρ Ε Ο Σ

Εἶπε νὰ καταθέσει ἐφ' ἑπαξ
ἐκεῖνο τὸ χρέος τῆς καρδιάς
πού σὲ καμμιά περίπτωση
ποτέ δὲν ἀρνήθηκε.

Ὅχι, ἀπάντησαν ὅλες μαζί
ἐνωμένες οἱ μυστικὲς φωνές
τῶν ἄγραφων νόμων.

Πρέπει νὰ καταθέτεις κάθε μέρα
κάθε στιγμή — φόρο ὀφειλῆς —
κρυφὰ ἢ φανερά,

ἀπὸ μιὰ σταγόνα αἷμα.

Μόνον ἔτσι μένει πάντα χλωρὸ
τὸ πολύχλαδο δένδρο τῆς ζωῆς,

πού φωτίζει τὴ γῆ

τρέφει τὰ ἰδανικά,

δικαιώνει τὴ γραμμὴ

τῆς πορείας σου.

Ἡ ὁμιλία τῆς Ρούλας Παπαδημη-

τρίου διακόπτονταν συχνὰ ἀπὸ τὰ χειροκροτήματα τοῦ Ἀκροατηρίου.

Στὴ συνέχεια ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας ἐκάλεσε τὴν Ἑλένη Γκογκώνη - Ἀμπατζῆ, πού ἀπήγγειλε τὸ ποίημα «Τὸ τραγούδι τῆς Τάβλας». Μετὰ τὴ Λέλα Γκογκώνη ἐκάλεσε τὸν Βασίλη Παπανίκα νὰ ἀπαγγεῖλει τέσσερα τραγούδια τῆς Ζιτσαίας, κι ἀνάμεσά τους τὴν «Παλιουρή». Οἱ ἀπαγγελίες τελειώνουν μέσα σὲ θύελλα χειροκροτημάτων.

Καὶ ὁ κ. Ἀλ. Μαμμόπουλος καλεῖ τὴ Χρυσάνθη Ζιτσαία ν' ἀνέβει στὴ Σκηνή.

—“Ἐλα, Κυρά μου, ἔλα νὰ σὲ χαρεῖ ὁ κόσμος.

Μὲ σταθερὰ βήματα ἡ Ποιήτρια ἀνέβηκε στὸ Βῆμα κι ἔκαμε τὴν ἐπόμενη Ἀντιφώνηση μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας κυριολεκτικὰ ἀποθεώθηκε...

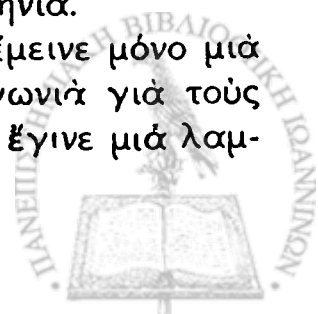
ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΗ ΤΗΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

Δυσκολεύομαι πραγματικὰ νὰ βρῶ τὰ λόγια πού θὰ μὲ βοηθοῦσαν νὰ ἐκφράσω τὴ βαθύτατη συγκίνηση πού μὲ κατέχει τὴ στιγμή αὐτὴ τὴν ξεχωριστὴ τῆς ζωῆς μου. Ὅπως ἐπίσης καὶ τὶς ἐγκάρδιες εὐχαριστίες μου, πρὸς τὸν ἀγαπητὸ Πρόεδρο τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας συγγραφέα κ. Ἀλ. Μαμμόπουλον καὶ τὰ ἐκλεκτὰ μέλη τοῦ Διοικ. Συμβουλίου, γιὰ τὴν καλωσύνη πού εἶχαν νὰ ἀφιερῶσουν τὴν ἀποφινὴ τιμητικὴ ἐκδήλωση στὴ μι-

κρὴ πνευματικὴ ἐργασία μου.

Ἀφορμὴ καὶ κίνητρο, στάθηκε πάνω ἀπ' ὅλα, ὁ ἄκρατος Ἡπειρωτισμὸς τους, πού τοὺς ἐμπνέει τὰ ὑψηλόφρονα αἰσθήματα καὶ τὴν ἀγάπη σὲ κάθε τι πού συνδέεται μὲ τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα. Γι' αὐτὸ καὶ δημιουργοῦν τόσα ἀξιοθαύμαστα, πού τιμοῦν τὴν Ἡπειρο καὶ τὴν προβάλλουν πανελλήνια.

Ἡ Ἐταιρεία, δὲν ἔμεινε μόνο μιὰ ζεστὴ Ἡπειρωτικὴ γωνιά γιὰ τοὺς ξενητεμένους. Ἀλλὰ ἔγινε μιὰ λαμ-

πρή Ἑπειρωτικὴ ἔπαλξη, στὴν πρωτεύουσα τῆς χώρας μας.

Τὸ ἴδιο θὰ ἤθελα νὰ ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνη μου πρὸς τὴ διακεκριμένη Θεσσαλονικιὰ συγγραφέα κ. Ρούλα Παπαδημητρίου, γιὰ τὴν ἀγάπη τῆς πρὸς τὸ ἔργο μου καὶ τὰ εὐγενικὰ καὶ ἐμπνευσμένα λόγια, μὲ τὰ ὁποῖα τὸ παρουσίασε. Τὸ ἀγκάλιασε μὲ στοργή, σ' ἓνα πλατύτερο ἀντίκρουσμα, καὶ μὲ τὴ γνωστὴ λογοτεχνικὴ πέννα τῆς, τὸ φώτισε καὶ τὸ ἐξύψωσε. Μιὰ τιμὴ κι αὐτὸ γιὰ μένα πού προέρχεται ἀπὸ ἓνα πρόσωπο τῆς δικῆς τῆς ἀξίας.

Εὐχαριστῶ θερμὰ καὶ συγχαίρω τοὺς ἐκλεκτοὺς καλλιτέχνες, πού μὲ παλμὸ καὶ χάρη ζωντάνεψαν τὰ ποιήματα. Πρόσφεραν τὴν Ἑπειρωτικὴ πνοή τους, καὶ τοὺς ἔδωσαν μιὰ νέα ὄψη. Τοὺς εὐχαριστῶ καὶ γι' αὐτό.

Δέχομαι μὲ συγκίνηση καὶ χαρὰ τὴν τιμὴ τούτη ἀπὸ τοὺς συμπατριῶτες μου, γιατί εἶναι σὰν νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴ Μάνα τὴν Ἑπειρο, πού φέρνω μέσα μου κι ἀντλῶ πάντα δύναμη, καθὼς ὁ Ἄνταϊος, ὅταν πατοῦσε στὴ Μάνα τὴ Γῆ. Αἰσθάνομαι πὼς εἶμαι ἓνα μικρὸ κύτταρο ἀπὸ τὸ χῶμα τῆς. Θὰ τελειώσω μὲ λίγους ἀπλοὺς ἀλλὰ χαρακτηριστικοὺς στίχους μου. «ΖΙΤΣΑ», γραμμένο στὸ ξεκίνημα τῆς

ποιητικῆς πορείας, πρὶν ἀπὸ 60 περίπου χρόνια, κι ἓνα πρόσφατο ποίημα, σὰν καταστάλαγμα, καὶ συνειδητοποίηση, τῆς Ἑπειρωτικῆς μου ταυτότητας.

«...Κάτι κι ἐγὼ ἀπ' τὰ σπλάγχνα σου
ἀξεχώριστο.

Μιὰ πέτρα μὲς στὰ βράχια τὰ μεγάλα
Κλωνάρι θραψερὸ ἀπὸ ἓνα δέντρο σου.
Κι ἀπ' τὰ νερά τοῦ Καλαμῆ μὲς στ' ἄλας».

Ο Φ Ε Ι Λ Η

Πόσα καὶ πόσα σοῦ χρωστῶ...
Οὔτε καὶ σὺ Πατρίδα μου τὸ ξέρεις
οὔτε ἐγώ.

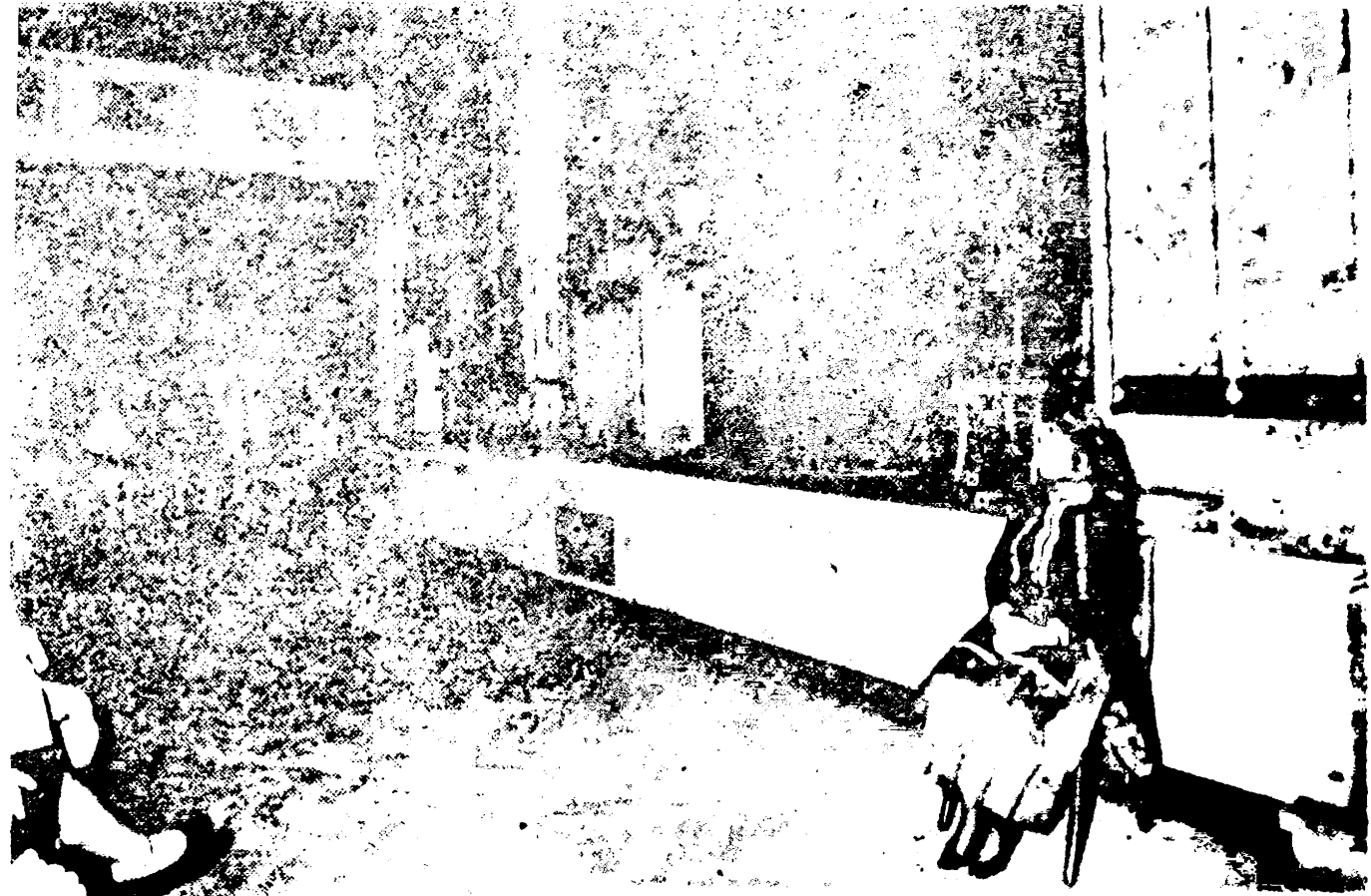
Ἄπ' τὰ βουνά σου ἐρχόταν ὁ σκοπὸς
καὶ τῆς ζωῆς μου ρύθμιζε τὸ ὄμμα.
Ἄπὸ τὸν ἥλιο σου ἦτανε τὸ φῶς
πού ἀνάθε στῆς ψυχῆς μου
τ' Ἄγιο Βῆμα.

Ἄπ' τ' ὄνομά σου ἀνθοῦσε
ἡ περηφάνεια μου.
Ἄπὸ τὸν ἄρτο τὸ ζεστό
τῆς προσφορᾶς σου πάντα ἀντλῶ
τὴ δύναμη πού μάχεται
στὶς μπόρες καὶ ἐπὶ χρόνος.

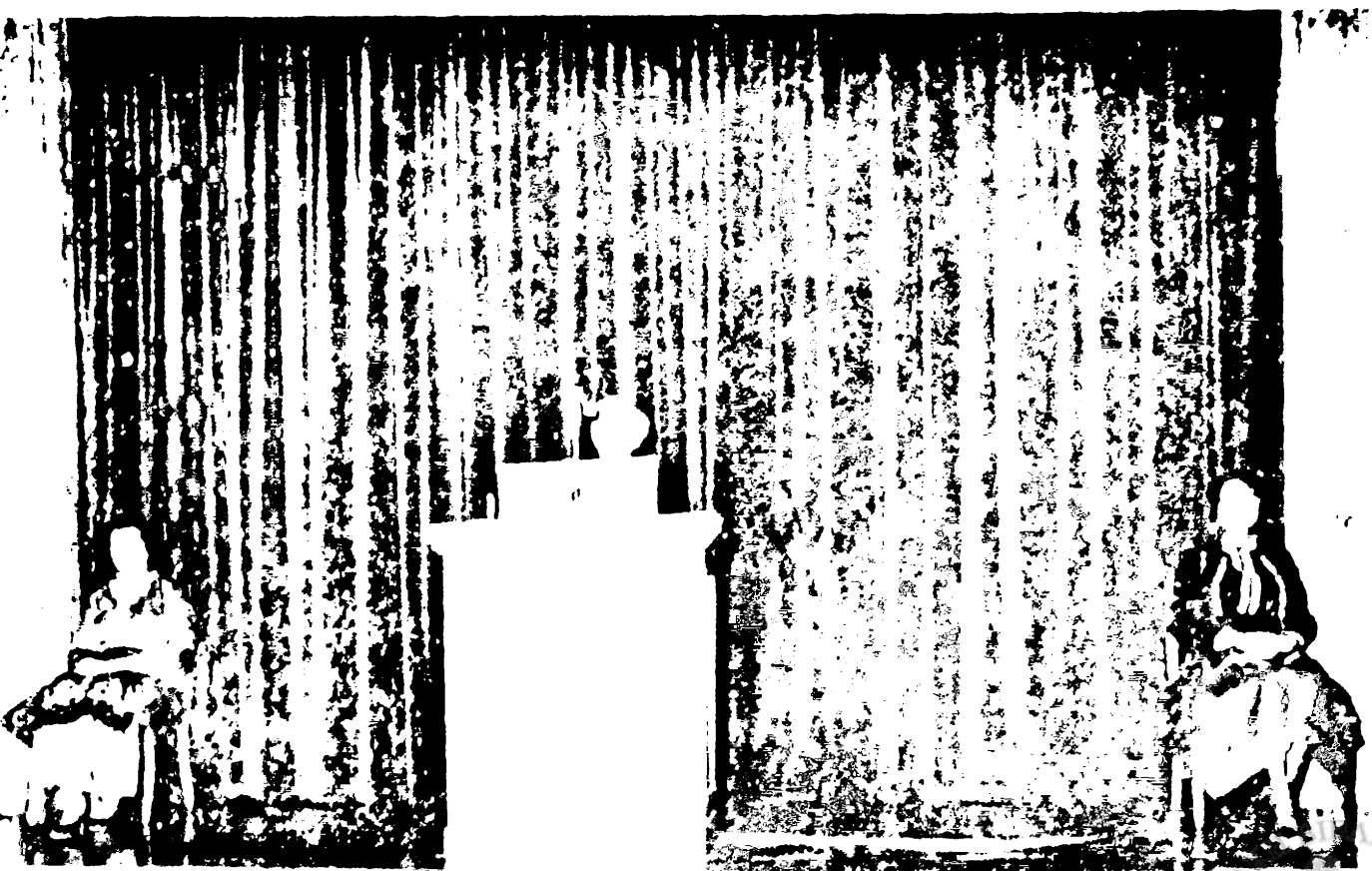
Πόσο μεγάλη ἡ Ὀφειλή...
Τὸ νόστο σου ἔχω φυλαχτό.
Καὶ μόνος νὰ σέ στοχαστῶ
Πατρίδα μου, ψηλώνω.

ΧΡ. ΖΙΤΣΑΙΑ

Ο Πρόεδρος τής Έταιρείας εισηγείται...

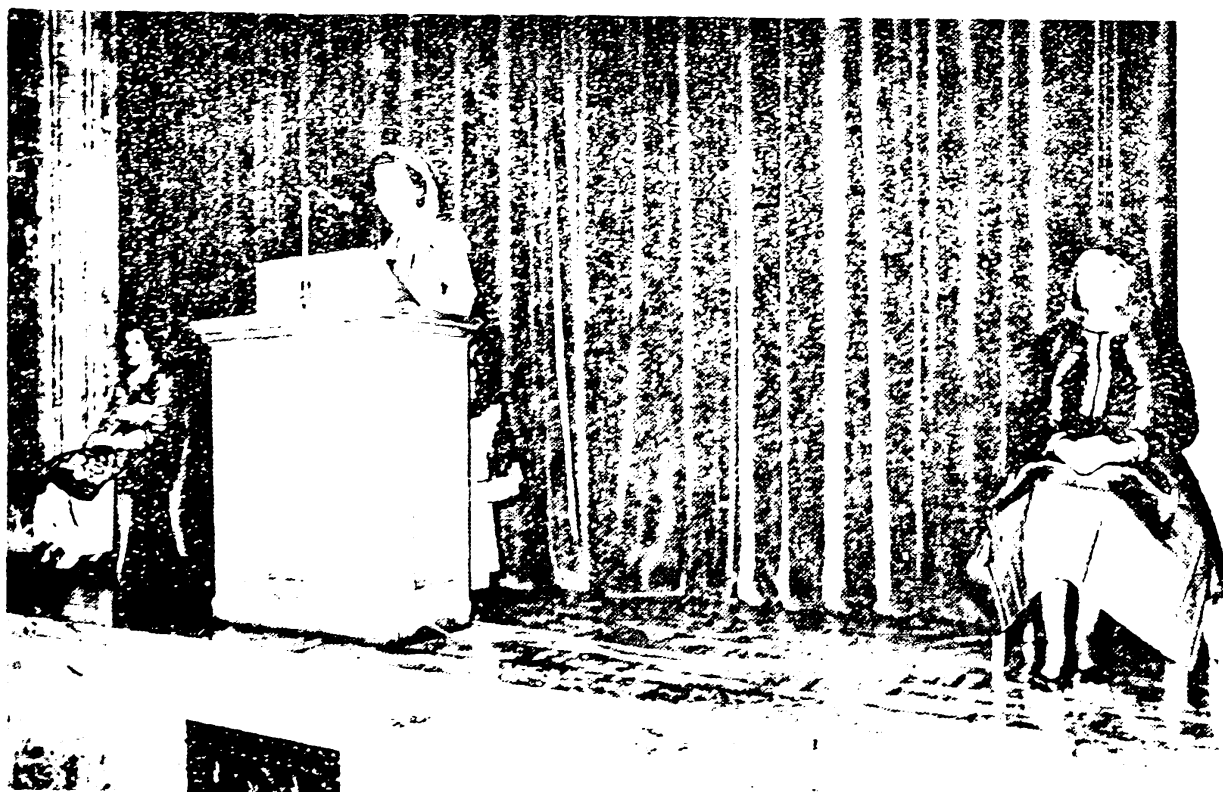

Η Ρούλα Παπαδημητρίου κάνει την ανάλυση του έργου τής Ζιτσαίας.

"Αποψη του 'Ακροατηρίου.

'Η 'Ελένη Γκογκώνη - 'Αμπατζή άπαγγέλει...

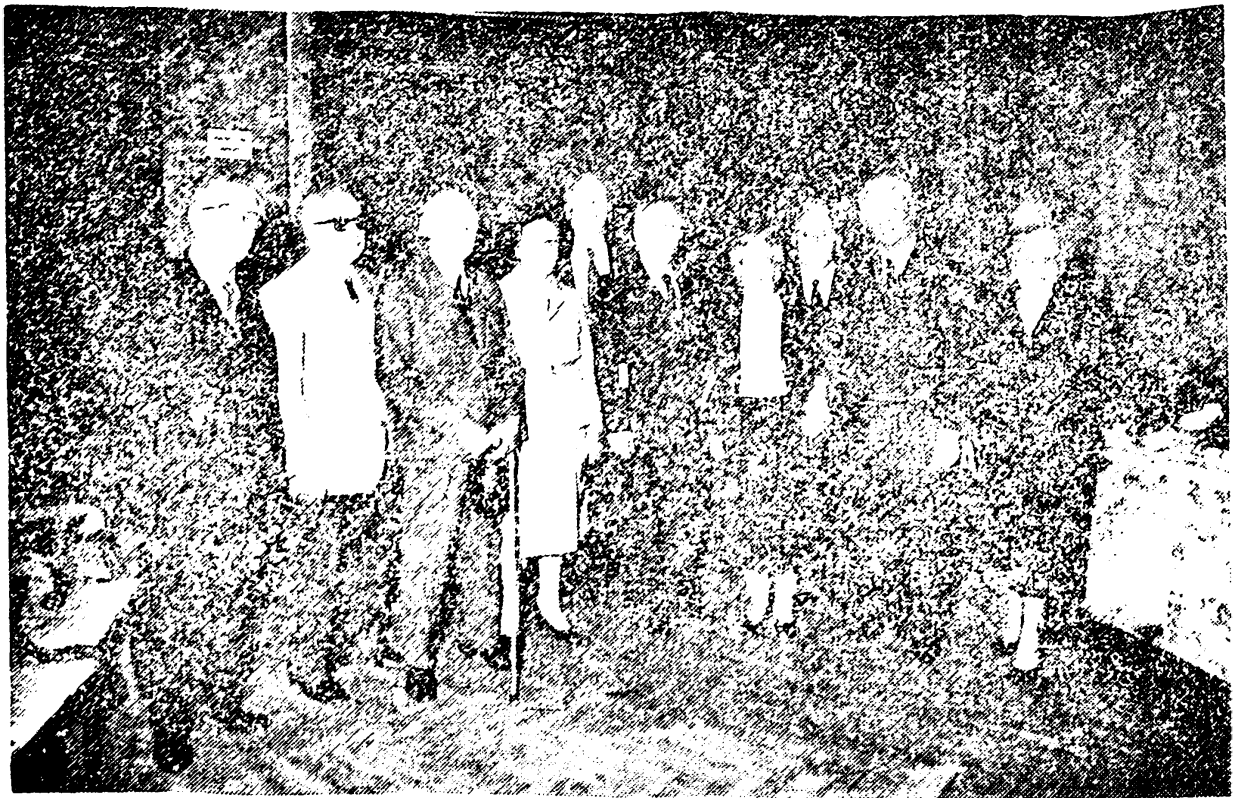
Ο Βασίλης Παπονίκας άπαγγέλει...

Η Χρυσάνθη Ζιτσαία κάνει την αντίφώνηση.

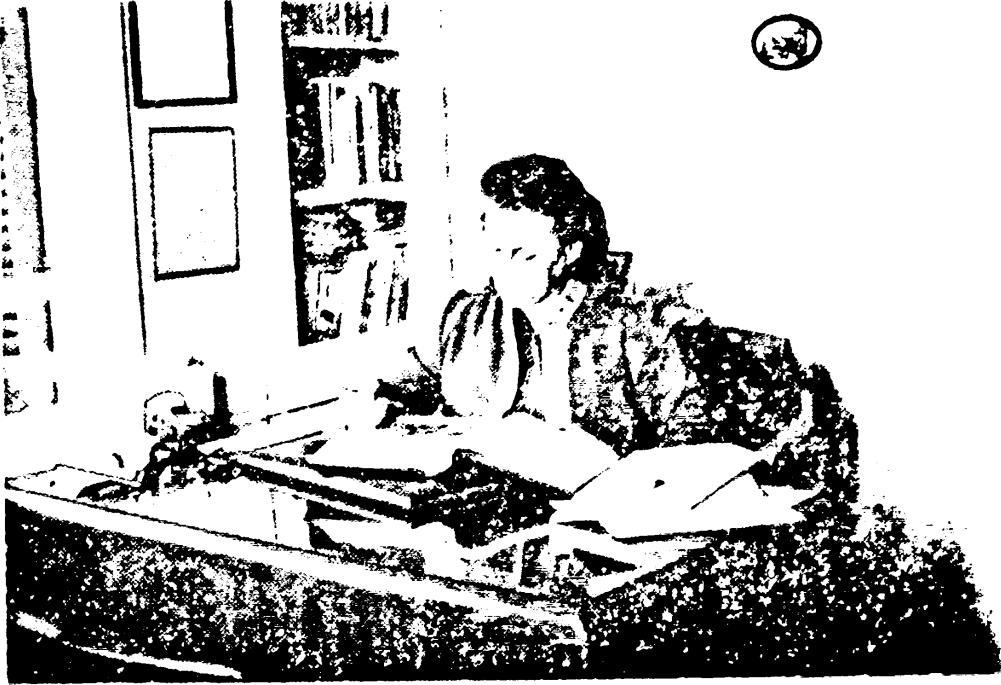

Ἡ Χρυσάνθη Ζιτσαία ἐλεύθερη πολιςκρημένη ἀπὸ τὸ Ἄκροατήριον.

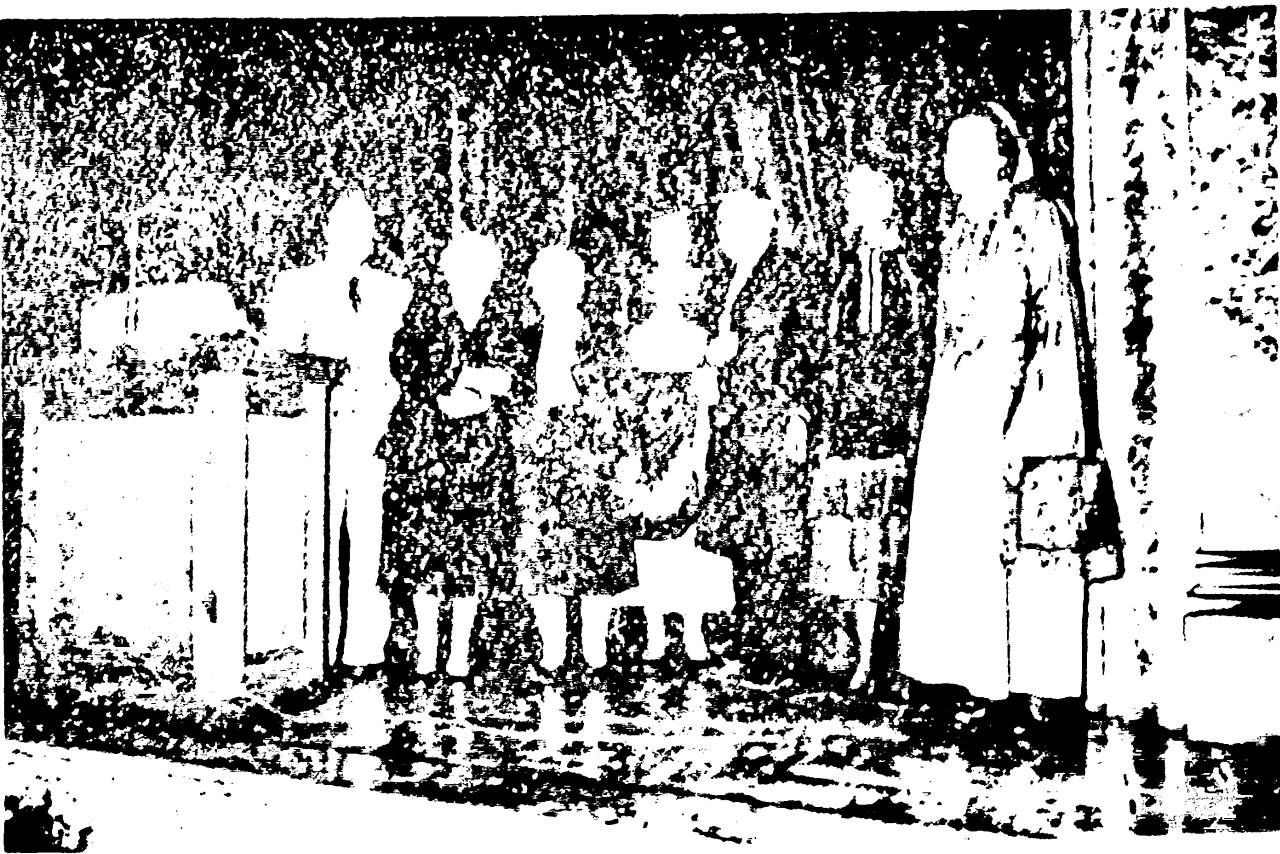

Φινάλε. Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας καὶ ἡ Ζιτσαία. Ἐξ ἀριστερῶν: Γ. Κουδουρος, Ἀθ. Λέκκας, Κ. Ἐξαρχος, Σαπφὼ Κηρύκου, Εὐθ. Νίκου, Ἀλ. Μαμμόπουλος, Χρ. Ζιτσαία, Ἀρ. Δημητριάδης, Ἰ. Παπαπέτρου, Ρ. Παπαδημητρίου

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

Πρωταγωνιστές επί σκηνής: 'Από άριστερά: Βασίλης Παπανίκας, Ρούλα Παπα-
Δημητρίου, Χρυσ. Ζιτσαία, Βασιλική Σιωμοπούλου, Λ. Δρόσος, Φ. Γιαννάκου, Λέ-
λα Γκογκώνη - 'Αμπαζή.

Τὸ τέλος μιᾶς τελετῆς.

ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΑ

ΤΟΥ ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀνασύροντας ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο μου «παλιὰ χαρτιά» ἀποστολέων, πὺ διάβηκαν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν ἢ καὶ ἀγνώστων ἀκόμα ἀποστολέων, θρίσκω χρήσιμα πληθυσμιακά στοιχεῖα τοῦ τμήματος Θεσπρωτίας.

Τὸ χειρόγραφο σὲ μεμβράνη εἶναι τοῦ ἔτους 1831. Ἀρκετὰ εὐανάγνωστο ἰδιόγραφο κείμενο μὲ ἔνδειξη πίσω: Ἀ ν α φ ο ρ ᾶ τ ο ῦ Ἐ π ι σ κ ὄ π ο υ Π α ρ α μ υ θ ι ᾶ ς. Ὁ πίνακας ἔχει τὰ χριστιανικά σπίτια κατὰ χωριά τῆς Θεσπρωτίας, τῆς διοικητικῆς διαίρεσης τῆς ἐποχῆς, πὺ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴ δύναμη τῆς Ἐπισκοπῆς Παραμυθιάς δηλ. τοὺς Καζάδες Παραμυθιάς, Φιλιατῶν, Φαναρίου, Ντάγκ (Μαργαριτίου) καὶ Δελθίνου. Ὅπου τὰ χωριά εἶναι μικτὰ μὲ Τουρκαλβανούς καὶ Χριστιανούς περιλαμβάνει ὁ πίνακας μόνο τὰ χριστιανικά σπίτια.

Κατὰ τὶς γνωστὲς μαρτυρίες τὸ 1831 φέρεται Ἐπίσκοπος Παραμυθιάς ὁ Ἀγάπιος Χατζηϊωάννου (1827—1848) «φιλόμουςος καὶ δραστήριος (βλ. Βασ. Κρσιβίτη. Θεσπρωτικά. Ἀθήνα 1973 σελ. 136). Ὁ τίτλος «ἀναφορὰ» ἵποδηλώνει ἀξίωση τῆς Ὀθωμανικῆς Διοικῆ-

σεως, ἐπὶ τῇ θάσει τῆς ὁποίας καὶ ἔγινε ἡ ἀναφορὰ, πρὸς ἐπιβολήν, ἴσως, κάποιας ἔκτακτης φορολογίας.

Τὰ πληθυσμιακά στατιστικά στοιχεία στὴν Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία οὐδέποτε ἦταν ἀσφαλῆ· διότι οἱ Ὀθωμανοὶ 1) ἀποσιωποῦσαν τὸν ἀληθινὸ πληθυσμὸ γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴ στρατολογία, 2) Οἱ Χριστιανοὶ ἔκρυβαν τὸν πραγματικὸ ἀριθμὸ κάθε οἰκογένειας γιὰ ν' ἀποφύγουν τὸν στρατιωτικὸ φόρο καὶ τὴν κατὰ στέφανα φορολογία, 3) Οἱ Ὀθωμανοὶ δὲ λογάριαζαν καθόλου τὸ γυναικεῖο φύλο!

Μὲ τὰ σπίτια τῆς ἀναφορᾶς τοῦ Ἐπισκόπου Παραμυθιάς, πὺ μνημονεύομε παραπάνω κάνομε ἀναγωγή κατὰ 5 «ψυχές» κάθε σπίτι καὶ θγάζομε περίπου τὸν πληθυσμὸ τῶν χωριῶν, πὺ ἀναφέρεται καὶ πὺ ἀποτελεῖ τὴν α' στήλη τῶν ἐπομένων πινάκων.

Καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι γιὰ τὴ μετατροπὴ αὐτὴ ἴσχυε ὅτι κάθε οἰκογένεια ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 5, 6 ἢ 7 άτομα καὶ ἄλλοτε ἀπὸ 8. Γιὰ τὴ «νοσώδη» Θεσπρωτία τῆς ἐποχῆς, ἐνομίσαμε ὅτι ὁ πολλαπλασιαστικὸς 5 εἶναι ἐγγύτερος πρὸς τὴν πραγματικότητα.

Στή β' στήλη παραθέτομε τὸν πληθυσμὸ τῶν ἰδίων χωριῶν κατὰ τὸ 1880 ἐπὶ τῇ θάσει τῆς μελέτης τοῦ Ἐπιτελικοῦ Γραφείου «Ὀδοιπορικὰ Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας»¹.

1) Βλέπε: Ὀδοιπορικὰ Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας. Ἐπιτελικοῦ Γραφείου. Ἐν Ἀθήναις 1880 σελ. 6.

Στὴν γ' στήλη παραθέτομε τὸν πληθυσμὸ τῶν ἰδίων χωριῶν σύμφωνα μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῆς «ἐνεργηθείσης κατὰ τὸ 1913 προσωρινῆς ἀπαριθμήσεως τῶν κατοίκων τῶν νέων Ἐπαρχιῶν, ἐν οἷς καὶ τῆς Ἐλευθέρας Ἠπείρου», ποὺ δημοσιεύτηκαν μὲ τὸ Β. Δ)γμα τῆς 7 Μαρτίου 1915 στὴν Φ.Ε.Κ. 112 σελ. 830

Χωριὰ Ἐπισκόπου Παραμυθιάς	1831 Σπίτια	1831 Κάτ.	1880 Κάτ.	1913 Κάτ.
-------------------------------	----------------	--------------	--------------	--------------

Α' ΚΑΖΑΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ

Παραμυθιά	130	650	1050	2372
Λευτεροχώρι	60	300	435	444
Πόποβο	87	435	840	833
Τζαγκάρι	25	125	114	317
Γλαβίτζα (Γκλαβίστα)	14	70	114	318
Κουκουλιούς	22	110	120	239
Κορίστιανη (Καριστιανή)	26	130	150	312
Σαλονίκι (Σαλακίνη)	23	115	100	171
Λαμπανίτζα (Λαμπινίτζα)	24	120	190	554
Βρενίκου (Βερνίκου)	26	130	180	260
Νουβλᾶ (Δουβλᾶ)	10	50	40	68
Βαρμπόμπα	12	60	48	51
Ἐπάνω Ζάλογκον	11	55	75	76
Βλαχώρι	17	85	120	258
Ὀζδία (Οὐδία)	26	130	156	268
Πλακωτή	30	150	200	387
Πετροβίστα καὶ Σφακαριό	19	95	45	72
Τζουρίλα	38	190	336	232
Βρυσσοπούλα	7	35	70	63
Κάτω Ζάλογκον	18	90	75	131
Μινίνα ἢ Μενίνα	11	55	45	155
Σέλιανη	60	300	360	448
Νεοχώρι	22	110	70	229
Κορίτιανη	28	140	150	212
Κονουστάτι	8	40		
Γκρίκα	30	150	180	241
Ψάκα καὶ Νικολίτζι	30	150	180	348
Δράγανη	60	180	450	525

	Σπίτια 1831	1831 Κάτ.	1880 Κάτ.	1913 Κάτ.
Πανγράτι ή Παγκράτι	40	200	150	165
Σεβαστόν	18	90	110	151
Τζιφτλίκι ή Τσεφλίκι	11	55	90	129
Ξελεσόν Ζεπλέσο ή Ζελεπόν	28	140	230	174
Μοροβάρι ή Μποροβάρι			130	95
Καρβουνάρι ή Μποροβάρι	35	175	650	1146
Μπέλισι ή Βέλεσι			70	
Σκάνδαλον	12	60	190	63
Λουγκανίτζα	12	60		
Δραγουμή ή Δραγομή	38	190	250	664
Βοϊνίκου	54	270	280	367
Βέλιανη	12	60	78	142
Καριώτι ή Καργιότι	12	60	100	182
Χόικα ή Χίνκα	50	250	180	104
Β' ΚΑΖΑΣ ΦΙΛΙΑΤΕΣ				
Τζαμαντᾶ	150	750	950	1428
Μπαμπούρι	80	400	700	1034
Λιά	105	525	1100	1165
Ἄχούρια Λιώτικα	70	350	650	
Γλοῦστα	80	400	450	609
Λίστα	50	250	350	558
Τσαρακλιμάνι	35	175		285
Λύκου	60	300	330	377
Ραβενή	60	300	450	380
Μαλούνι	55	275	500	447
Πόβλα	23	115	125	414
Παλαμπᾶ	11	55		130
Φατήρι	27	135	140	346
Φοινίκι	45	225	450	395
Σίδερη	65	325	300	356
Κάργιανη	10	50	35	103
Πιτζούνι ή Μπισδούνι	15	75		
Πιγαδούλια	24	120	70	151
Παλαιοχώρι	32	160	100	224
Βίλια	19	95	65	151
Τσιφλίκι	15	75		
Γολᾶ	18	90	120	217
Ροδοσιτῖβα	11	55	45	

	1831 Σπίτια	1831 Κάτ.	1880 Κάτ.	1913 Κάτ.
Κοκινίστα	32	160	170	453
Μαντζάρι	6	30	95	133
Γ' ΚΑΖΑΣ ΦΑΝΑΡΙ				
Ποταμιά	28	140	140	201
Τουρκοπάλουκο	45	225	180	196
Κορώνη	22	110	180	215
Κορονόπουλον	26	130	140	76
Γορίτζα	45	225	350	225
Καστρι	38	190	180	203
Λυκούρσι	28	140	65	73
Ταμπάνια ή Νταμπάνια	26	130	180	54
Γκόπες	12	60		
Σπλάντζα	17	85	120	188
Βαλανόραχο	24	120	145	216
Τζουκνίδα	14	70	55	128
Καναλάκι	42	210	300	488
Γιονούζι	15	75	216	169
"Αρτζες	18	90		310
Μουτζακάτι	28	140	120	190
Μπιρμπίλι	10	50	50	57
Κλεισούρα	12	60	85	73
Νεμίτζα			120	181
Τζεκούρι ή Τζεκουράτι	24	120	36	75
Γλυκὺ	13	65	84	136
Μπεσερές			55	79

Δ' ΚΑΖΑΣ ΝΤΑΓΚ
(Μαργαριτίου)

Μαργαρίτι	35	175	240	2606
Σενίτζα	45	225	170	360
Σπαθάρι ή Σπαθαράτι	30	150	100	138
Μορφάτι	16	80	90	82
Μεσοβούνι	11	55	60	
Πάργα	110	550	1200	2104
Άγια — Ράπεζα	120	600	1100	1106

	1831	1831	1880	1913
	Σπίτια	Κάτ.	Κάτ.	Κάτ.
Ἄρπιτσα			45	1918
Σκάλα	32	160		
Καρτέρεζα	20	100	130	127
Πέστανη ἢ Πέζιανη	32	160	170	273
Κουσοβίτζα	21	105	125	213
Πλαταριά	22	110	100	166
Σκαπετό			36	
Ἄρβενίτζα	10	50	80	439
Λέδεζι ἢ Λάδεζα	13	65	84	83
Γράβα	33	165	180	292
Γρικοχώρι ἢ Γρεκοχώρι	52	260	350	1163
Σούθλιαση ἢ Σουγλιάσα	84	420	500	1012
Μαβρούδι	17	85	120	161
Καστρι	140	700	900	978
Τζιφλίκι - Βάρφανη	4	20		798
Ἄγία Κυριακή	7	35	48	78
Τζιφλίκι	22	110	60	

Ε' ΚΑΖΑΣ ΔΕΛΒΙΝΟΥ

Μουρσιᾶ	100	500	500	610
Τζάρα	26	130	100	110
Μιλιά	17	85		
Τζιφλίκι	18	90		
Βαγκαλιάτι ἢ Βαγκαλάτες	26	130	130	156
Σωπίκι	28	140	175	350
Λαζάτες	28	140	135	200
Γράβα	24	120	135	187
Κομάτες	15	75	60	
Κεσσαράτες	11	55	85	125
Μέγγουλι	9	45		
Μάλτζανη	22	110	130	220
Γριάζιανη ἢ Γριάσδανη	40	200	250	260
Σμίνετζι	20	100	130	150
Καρόκι	28	140	130	
Λιντίζδα	28	140	150	

ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ ΤΑΞΕΩΝ ΤΗΣ ΖΩΣΙΜΑΙΑΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΤΣΟΥ

ΤΑΞΙΣ Α΄ ΤΜΗΜΑ Α΄

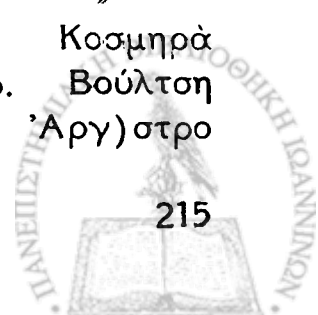
Σχολ. έτος 1911—12

1. Ἀτζεμόπουλος Κων., Μανασσῆ
2. Βολονάσης Θεόκρ., Σαμνέλιον
3. Βολονάσης Χριστόδ. »
4. Βούρτζης Βασ. Σωτεΐρα
5. Βέης Σωκράτης, Λάμποθον
6. Βῆτος Φώτιος, Αὐλών
7. Γκούντας Παναγ., Ἰωάννινα
8. Γκικολέσκος Χρυσ. Πάπιγκον
9. Γκικολέσκος Δημ. »
10. Δόβας Κων. Κόνιτσα
11. Δόβας Πέτρος »
12. Δελλάρης Νικ. Καξοὶ
13. Εὐαγγελίδης Ἀπόστ. Γότιστα
14. Εὐθυμίου Βασ. Ζίτσα
15. Ζῆκος Δημήτριος Ζόριστα
16. Ζῶτος Μιχ. Νῆσος Ἰωαννίνων
17. Θεοχάρους Νικ. Βούλτση
18. Καρπούζης Χαρίτ. Τσερβάριον
19. Κονδῶρος Κων. Δερβίζανα
20. Κούλιας Παῦλος Ἰωάννινα
21. Καρώνης Νικ. Ζίτσα
22. Καρπούζης Κων. Τσερβάριον
23. Καππᾶς Κων. Ζίτσα
24. Κόρδας Νικ. »
25. Κατσικόπουλος Γ. Παλαιοσέλιον
26. Λουτσίδης Θωμᾶς Γεωργᾶνοι
27. Λύτσης Μιχ. Γεωργουτσάται —
Ἄργυροκάστρου
28. Λάβδας Κων. Βεράτιον
29. Μουστάκης Χριστόδ. Ἰωάννινα
30. Μουζᾶς Μιλτ. Πάπιγκον
31. Ὀνούφριος Παῦλος Πετσάλη
32. Οἰκονομίδης Ἀθ. τ. Ἐπ. Τσερβ.

33. Παπαδόπουλος Βασ. Δραμισοὶ
34. Παπασταῦρος Βλάσ. Λοζέτσι
35. Παπασγούρας Χρ. Τσέργιαννη
36. Παπαθανασίου Βασ. Λεβιάχοθον
37. Παπαγεωργίου Σωτ. Κ. Σουδενά
38. Στεφάνου Ματθ. Καλωτά
39. Τζιαφᾶς Ἀριστοτ. Νῆσος Ἰωαν.
40. Τζανέλλας Παναγ. Σαδοβίτσα
41. Τσιάντας Γεώρ. Γραμμένον
42. Τζόκας Γεώρ. Τσερβάριον
43. Τσοῦνος Δημ. Ἀργυρόκαστρον
44. Φατσιώρης Σωκρ. Ἰωάννινα
45. Φλῶρος Ὀδυσσεὺς Τσεπέλοθον
46. Φεΐδης Παντ. Ἀργυρόκαστρον
Ε. Ι. Π.

ΤΑΞΙΣ Α΄ ΤΜΗΜΑ Β΄

1. Ἀναγνωστόπουλος Σωτ. Ἰωάν.
2. Ἀντώνης Γεώρ. Κοβίλιανη
3. Βενέτης Ἄρης Φιλιππιάς
4. Βλεσσίδης Δημ. Κ. Ραβένια
5. Βολονάσης Χαρίλ. Σαμνέλιον
6. Βουλόδημος Ἀθαν. Καπέσοθον
7. Γκωλέτσης Κων. Δοβρά
8. Γουδῖνος Χαράλ. Ζίτσα
9. Γρηγορίου Κων. Ἄγ. Βλάσιος
10. Δάνος Στέφ. Ἄνω Βίτσα
11. Δημητριάδης Νικ. Δρυμάδες
12. Δούβλης Κων. Ἄνω Σουδενά
13. Ζαγόρος Ἰωάν. Τσεπέλοθον
14. Ζαχάρης Κων. Ἄρτσιστα
15. Καμπαλώνης Ἀν. Νῆσος Ἰωαν.
16. Καμπαλώνης Ἰω. »
17. Καξίρας Χριστόδ. Κοσμηρά
18. Καρακώστας Ἀλκιβ. Βούλτση
19. Κότρος Ἀριστοτ. Ἄργ)στρο

20. Κρασίτης Δημ.	Ίωάννινα	5. Βλεσσίδης Δημ.	Κάτω Ραθένια
21. Κυριάδης Κων.	Καπέσοβον	6. Βέης Σωκράτης	Λάμποβον
22. Λούλης Σωκρ.	Κατόρτσιον	7. Βουλέδημος Ἄθαν.	Καπέσοβον
23. Μάσσιος Γρηγ.	Ἄλύκον;	8. Βούρτζης Βασ.	Σωτεΐρα
24. Μπάμπος Πέτρος	Ίωάννινα	9. Βολονάσης Θεόκρ.	Σκαμνέλιον
25. Μπενέκος Γεώρ.	Χουλιαράδες	10. Βολονάσης Χαρίλαος	»
26. Μπουμπούρης Ίω.	Μπιπράτσα	11. Βενέτης Ἄρης	Φιλιππιάς
27. Νικολαΐδης Ἐμμ.	Ζίτσα	12. Γκολέτσης Κων.	Δοβρά
28. Παππᾶς Β.	Λοζέτσιον	13. Γκούντας Παναγ.	Ίωάννινα
29. Παππᾶς Δημ.	Γιανούζιον;	14. Γουδίνος Χαράλ.	Ζίτσα
30. Παππᾶς Νικ.	Μέγγολη	15. Γκικόπουλος Δημ.	Πάπιγκον
31. Παπαγεωργίου Ι.	Καπέσοβον	16. Γκιόπουλος Χρισόστ.	»
32. Παπαγεωργίου Στ.	Ζαγόριανη	17. Γκούβης Νικόλ.	Ἄρτσιστα
33. Παπαδημητρίου Ἄλ.	Βαϊνίτη	18. Γιαννόπουλος Γεράσ.	Ξυλόκαστ.
34. Παπαλουκᾶς Βασ.	Καξοί	19. Δάνος Ματθαῖος	Βίτσα
35. Περονᾶς Νικ.	Ίωάννινα	20. Δημητριάδης Ν.	Δρυμάδες Χειμ.
36. Πριμικύρης Νικ.	Ἄνω Σουδενᾶ	21. Δούβλης Κων.	Ἄνω Σουδενᾶ
37. Πρῆτσος Εὐάγ.	Ἄρτσιστα	22. Εὐθυμίου Βασίλειος	Ζίτσα
38. Ρογκότης Δημ.	Γρεβενήτιον	23. Ζαγόρος Ίωάννης	Τσεπέλοβον
39. Σπέγγος Κων.	Ίωάννινα	24. Ζῶτος Μιχαήλ	Νῆσος Ίωαν.
40. Τζάλλας Ἀριστοφ.	Τσεπέλοβον	25. Τάτσος Γεώργ.	Μέτσοβον
41. Τρίμης Ίωάν.	Ζίτσα	26. Κόρδας Νικόλαος	Ζίτσα
42. Τσιπόγιας Νικ.	»	27. Καμπαλώνης Ἄν.	Νῆσος Ίωαν.
43. Τσουκανέλης Γεώρ.	Ίωάννινα	28. Καμπαλώνης Ίω.	»
44. Λιθαδᾶς Βαλλιᾶνος	Ἄγκων Κε-
φαλληνίας	29. Κατσικόπουλος Γ.	Παλαιοσέλιον

Ἡ Σχολή δὲν ἐλειτούργησε κατὰ τὸ σχολικόν ἔτος 1912—13 λόγῳ τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου, ὃ ὁποῖος ἔφερε τὴν πολυπόθητον Ἐλευθερίαν εἰς τὴν Ἠπειρον.

Ε. Ι. Π.

ΖΩΣΙΜΑΙΑ ΣΧΟΛΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΤΑΞΙΣ Β΄

Σχολ. ἔτος 1913—14

1. Ἀναγνωστόπουλος Σωτ.	Ίωάν.	41. Λιθαδεὺς Νικόλαος	Νιρέα;
2. Ἀντώνης Γεώρ.	Κοβίλιανη	42. Λούλης Σωκράτης	Κατόρτσι
3. Ἀθανασούλης Δημ.	Μέτσοβον	43. Λύτσης Μιχαήλ	Γεωργουτσάτες
4. Ἀτζεμόπουλος Κων.	Μανασσῆ	44. Μακρῆς Σπυρίδων	Πρέβεζα

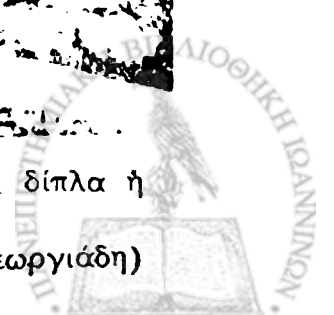

ΗΠΕΙΡΟΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΕΥΧΟΥΣ 104 ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Τὸ πατρικὸ σπίτι τοῦ ποιητῆ Κώστα Κρυστάλλη στὸ Συράκο καὶ δίπλα ἡ
προτομὴ τοῦ ἔργο τῆς γλύπτριας κυρίας Γεωργαντῆ.
(Ἀρχεῖο Π. Γεωργιάδη)

"Αποψη του άρχοντικού Τσίτσα στο Μέπσοβο.

(Άρχείο Π. Γεωργιάδη)

Μονή Μολυβδοσκεπάστου Κονίτσης.
(Ἀρχεῖο Τάσ. Παπαῦ)

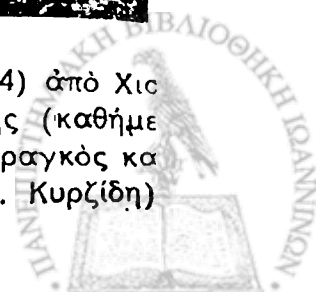

ενιτεμένοι Βλαχωίτες (Πολυδροσίτες) στο Κάιρο (1929). Μεταξύ τους ο Ιατρός Άιασι. Άναγνωστάπουλος, πού πνίγηκε κατά τόν Έλληνοϊταλικό πόλεμο (1940) στο γνωστό ναύαγιο.
(Άρχειο Χρυσ. Λαμπρίδη)

"Έδρασαν στην περιοχή Έρσέκας κατά τόν Αὐτονομιακὸ Ἄγωνα (1914) ἀπὸ Χιανάδες Κονίτσης οἱ Γεώργιος Κυρζίδης, (φουστανέλλα), Διον. Κυρζίδης (καθήμενος), Σπῦρος Κυρζίδης μὲ τὴ σάπκα (κοντογούνη καὶ φουστανέλλα) μαραγκὸς καὶ ἀγιογράφος καὶ Γεώργ. Χρήστου (μὲ τὸ φέσι). (Ἀρχεῖο δασκάλου Κ. Κυρζίδη)

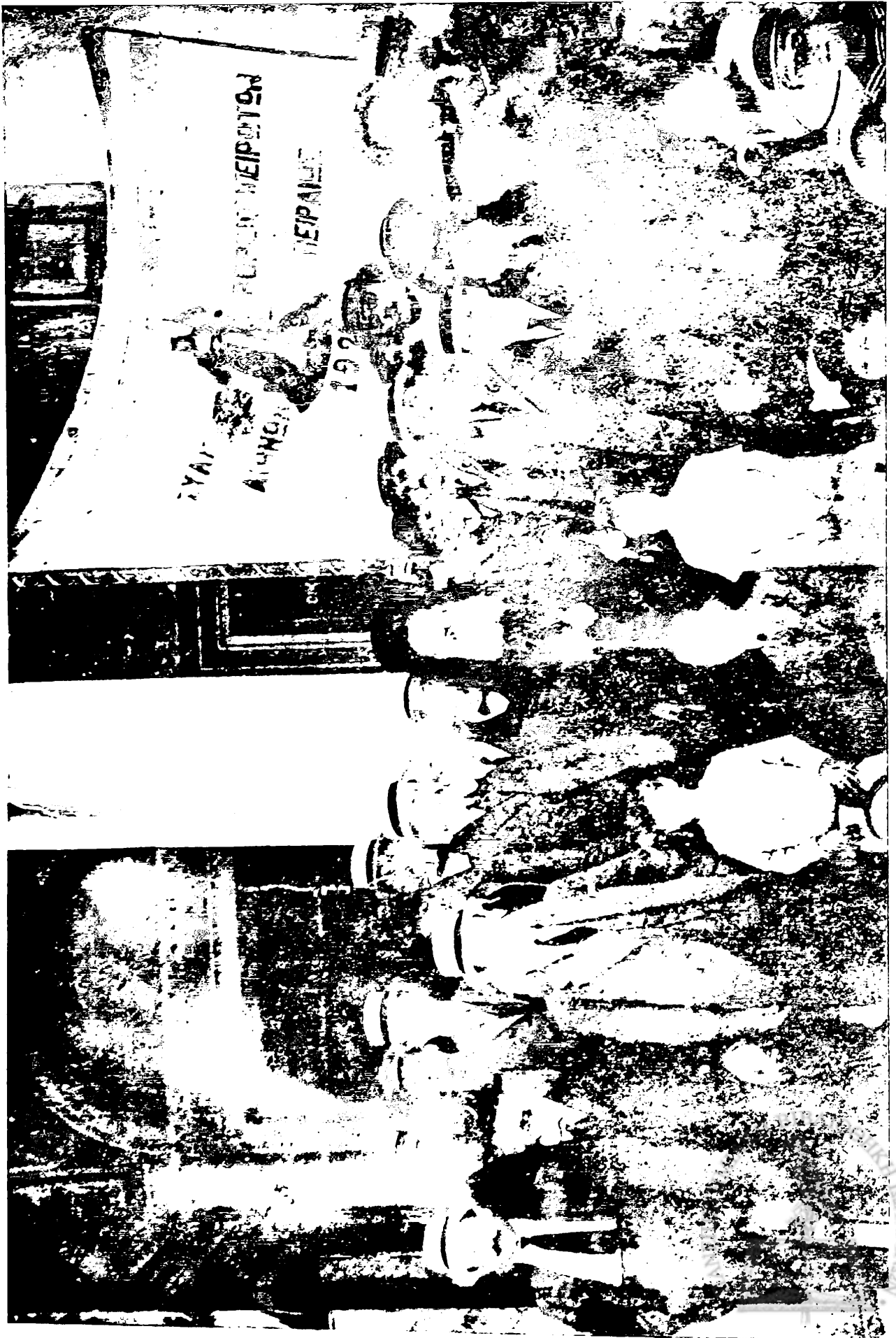

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΥΤΕΤΣΗΣ (1877-1912).

Ίωάννης Πουτέτσος (1877–1912). Τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Κομιτάτου (Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας). Ἐπεσε ἀπὸ ἐχθρικό βόλι στὴν Τσοῦκα Ἀγίων Σαράντα τὸ 1912 (35 ἐτῶν). Γιά πρώτη φορά ἴσως γίνεται γνωστὸ ὅτι ἡ οἰκογένεια Πουτέτση πρῶτα Τόλιου ἢ Θεοδώρου κατάγονταν ἀπὸ τὴ Στεγὸπολη Ἀργυροκάστρου, ἀπ' ὅπου μετῶκσε στὸ Ἀργυροκάστρο καὶ κατόπι στὰ Γιάννινα. (Πληροφορίες Ἰωάννου Ρούτση σήμερα 90 ἐτῶν στὴ Ν. Ὑόρκη)

"Αποψη του Δημαρχείου Μετσόβου χιονισμένου.
(Αρχείο Δημ. Παπαζήση)

45. Μάντζιος Χρήστος Βήσσανη
46. Μάσσιος Γρηγ. Ἀλίκον Δελθίνου
47. Μιχαηλίδης Κων. Ἄγ. Βλάσιος
48. Μουζᾶς Μιλτιάδης Πάπιγκον
49. Μπάρδας Ἀλέξ. Τρίκκαλα
50. Μπάμπος Πέτρος Ἰωάννινα
51. Μπουντούρης Ἰω. Μπουμάτσα
52. Οἰκονομίδης Ἀθαν. Τσερβάριον
53. Ὀνούφριος Παῦλος Πετσάλη
54. Παπαγεωργίου Ἰω. Καπέσοβον
55. Παπαγεωργίου Σωτ. Κ. Σουδενά
56. Παπαδημητρίου Ἀλέξ. Βαϊνίτη
57. Παπαθανασίου Βασ. Λεβιάχοβον
58. Παπᾶς Βασίλειος Λοζέτσιον
59. Παπασγούρας Χρ. Τσέργιανη
60. Πασχόπουλος Μ. Καλογοραντζή
61. Πέρτσαλης Δημ. Μέτσοβον
62. Πριμικήρης Νικ. Ἄνω Σουδενά
63. Πρίτσος Εὐάγ. Ἄρτσιστα
64. Ρογκότης Δημ. Γρεβενήτιον
65. Σακκάς Χρήστος Ἀθήναι
66. Σπέγγος Κωνστ. Ἰωάννινα
67. Στεφάνου Ματθαῖος Καλωτά
68. Τζάλλας Ἀριστοφ. Τσεπέλοβον
69. Τζαλονίκος Νικ. Μέτσοβον
70. Τζανέλας Παναγ. Σαδοβίτσα
71. Τζιαφᾶς Ἀριστοτ. Νῆσος Ἰωαν.
72. Τζιμόπουλος Νικ. Μουστ. Πασιά
73. Τζόκας Γεώργ. Τσερβάριον
74. Τσάντας Γεώργ. Γραμμένον
75. Τσοῦνος Δημ. Ἀργυρόκαστρον
76. Φασιώρης Σωτ. Ἰωάννινα
77. Φλῶρος Ὀδυσ. Τσεπέλοβον

Ε. Ι. Π.

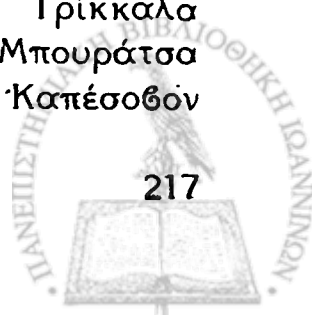
ΖΩΣΙΜΑΙΑ ΣΧΟΛΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΤΑΞΙΣ Γ΄

Σχολ. ἔτος 1914—15

1. Ἀναγνωστόπουλος Νικ. Αἴγιον
2. Ἀναγνωστόπουλος Σ. Ἰωάννινα

3. Ἀντώνης Γεώργ. Κοβίλιανη
4. Ἀτζεμόπουλος Κων. Μανασσῆ
5. Βασώνης Βασίλειος Πεσπᾶ
6. Βέης Σωκράτης Λάμποβον
7. Βενέτης Ἄρης Φιλιππιάς
8. Βλεσσιδης Δημ. Κάτω Ραθένια
9. Βολονάσης Θεόκρ. Σκαμνέλιον
10. Βολονάσης Χαρίλαος »
11. Βουλόδημος Ἀθαν. Καπέσοβον
12. Βούρτζης Βασ. Σωτεῖρα
13. Γκικόπουλος Δημ. Πάπιγκον
14. Γκικόπουλος Χρυσ. »
15. Γκούθης Νικόλαος Ἄρτσιστα
16. Γκούντας Παναγ. Ἰωάννινα
17. Γκωλέτης Κων. Δοβρά
18. Δαλαμάγκας Νικ. Ναύπλιον
19. Δάνος Ματθαῖος Βίτσα
20. Δημητριάδης Ν. Δρυμάδες Χειμ.
21. Ἐκκλησιάρης Λουκάς Λευκάς
22. Εὐθυμίου Βασίλειος Ζίτσα
23. Ζαγόρος Ἰωάν. Τσεπέλοβον
24. Ζῶτος Μιχ. Νῆσος Ἰωαννίνων
25. Καμπαλώνης Ἀν. Ν. Ἰωαννίνων
26. Καμπαλώνης Ἰω. Ν. Ἰωαννίνων
27. Καρακώστας Ἀλκ. Βούλτση
28. Καρπούζης Χαρίτ. Τσερβάριον
29. Κατσικόπουλος Γ. Παλαιοσέλιον
30. Κοιδῶρος Κων. Δερβίζανα
31. Κόρδας Νικ. Ζίτσα
32. Κραψίτης Δημ. Ἰωάννινα
33. Κυριάδης Κων. Καπέσοβον
34. Κωνσταντόπουλος Κων. Ἄρτα
35. Λάβδας Κων. Βεράτιον
36. Λύτσης Μιχ. Γεωργουτσάτες
37. Μάσσιος Γρηγ. Ἀλύκον Δελθ.
38. Μαυρομμάτης Στέφ.
39. Μέντζιος Χρ. Βήσσανη
40. Μιχαηλίδης Κων. Ἄγ. Βλάσιος
41. Μπάρδας Ἀλέξ. Τρίκκαλα
42. Μπουντούρης Ἰω. Μπουράτσα
43. Παπαγεωργίου Κ. Καπέσοβον

44. Παπαγεωργίου Σ. Κ. Σουδενά	10. Βουλόδημος 'Αθ.	Καπέσοβον
45. Παπαδημητρίου Μιχ. Σωτεΐρα	11. Βούρτζης Βασίλειος	Σωτεΐρα
46. Παπαθανασίου Βασ. Λεβιάχοβον	12. Γκιόπουλος Δημ.	Πάπιγκον
47. Πασχόπουλος Μ. Καλογοραντζή	13. Γκικόπουλος Χρυσ.	»
48. Πριμικήρης Νικ. "Ανω Σουδενά	14. Γκούβης Νικόλαος	'Αρτσίστα
49. Πρίτσος Εύαγ.	15. Γκούντας Παναγ.	'Ιωάννινα
50. Προντάνης 'Ηλ. Προντάνη Πρεμ.	16. Γκωλέτσης Κωνστ.	Δοβρά
51. Ρογκότης Δημ. Γρεβενήτιον	17. Γύρας Κωνστ.	Ζίτσα
52. Σακκᾶς Χρ.	18. Δαλαμάγκας Νικ.	Ναύπλιον
53. Σπέγγος Κων.	19. Δάνος Ματθαῖος	Βίτσα
54. Στεφάνου Ματθαῖος Καλωτά	20. Δημητριάδης Ν. Δρυμάδες Χειμ.	
55. Τζαλονῆκος Νικ. Μέτσοβον	21. 'Εκκλησιάρης Λουκᾶς	'Αθήναι
56. Τζιαφᾶς 'Αριστ. Ν. 'Ιωαννίνων	22. Ζαγόρος 'Ιωάννης Τσεπέλοβον	
57. Τζόκας Γεώργιος Τσερβάριον	23. Ζίνης Μιχαήλ	'Αθήναι
58. Τσάντας Γεώργιος Γραμμένον	24. Καμπαλώνης 'Αν. Ν. 'Ιωαννίνων	
59. Τσοῦνος Δημ. 'Αργυρόκαστρον	25. Καμπαλώνης 'Ιωάν.	»
60. Φατσιώρης Σωτήρ. 'Ιωάννινα	26. Καρακώστας 'Αλκ.	Βούλτση
61. Φλῶρος 'Οδυσσεύς Τσεπέλοβον	27. Καρπούζης Χαρίτ. Τσερβάριον	
62. Χατζηγιάνη Χιονία 'Ιωάννινα	28. Κατσικόπουλος Γ. Παληοσέλιον	
	29. Κονδῶρος Κων.	Δερβίζανα
	30. Κραφίτης Δημ.	'Ιωάννινα
	31. Κυριάδης Κωνστ.	Καπέσοβον
	32. Λύτσης Μιχ.	Γεωργουτσάτες
	33. Μάσσιος Γρηγ.	'Αλύκον Δελθ.
	34. Μέντζιος Χριστόδ.	Βήσσανη
	35. Μιχαηλίδης Κων. "Αγ. Βλάσιος	
	36. Μπουντούρης 'Ιω. Μπουράτσα;	
	37. Παπαγγέλης Σπυρ. Καβίλιανη	
	38. Παπαγεωργίου Σ. Κ. Σουδενά	
	39. Παπαθανασίου Βασ. Λεβιάχοβον	
	40. Πασχόπουλος Μ. Καλογοραντζή	
	41. Πρίτσος Εύαγγελος	'Αρτσίστα
	42. Προντάνης 'Ηλίας	Προντάνη
	43. Σακκᾶς Χρ.	'Αθήναι
	44. Σπέγγος Κων.	'Ιωάννινα
	45. Στεφάνου Ματθαῖος	Καλωτά
	46. Τσοῦνος Δημ. 'Αργυρόκαστρον	
	47. Φατσιώρης Σωτ.	'Ιωάννινα
	48. Χατζηγιάνη Χιονία	'Ιωάννινα

ΖΩΣΙΜΑΙΑ ΣΧΟΛΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΤΑΞΙΣ Δ'

Σχολ. ἔτος 1915—16

Τὰ Γυμνάσια τότε ἦσαν τετρατάξια, διότι λειτουργοῦσαν ὡς τριτάξια Προγυμνάσια τὰ ὀνομαζόμενα «Ἑλληνικά Σχολεῖα» ἢ «Σχολαρχεῖα».

1. 'Αναγνωστόπουλος Σ. 'Ιωάννινο
2. 'Αντώνης Γεώργιος Κοβίλιανη
3. 'Ατζεμόπουλος Κων. Μανασσῆ
4. Βασώνης Βασ. Πεστᾶ
5. Βέης Σωκράτης Λάμποβον
6. Βενέτης "Αρης Φιλιππιάς
7. Βλεσσίδης Δημ. Κάτω Ραβένια
8. Βολονάσης Θεόκρ. Σκαμνέλιον
9. Βολονάσης Χαρίλαος »

41. Πρίτσος Εύαγγελος 'Αρτσίστα
42. Προντάνης 'Ηλίας Προντάνη
43. Σακκᾶς Χρ. 'Αθήναι
44. Σπέγγος Κων. 'Ιωάννινα
45. Στεφάνου Ματθαῖος Καλωτά
46. Τσοῦνος Δημ. 'Αργυρόκαστρον
47. Φατσιώρης Σωτ. 'Ιωάννινα
48. Χατζηγιάνη Χιονία 'Ιωάννινα

ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΜΕ ΤΑ ΓΟΥΡΟΥΝΙΑ

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΤΑΜΑΤΗ

Μετά την απελευθέρωσή μας από τη Γερμανική Κατοχή, είχα πάει μια Κυριακή στη Ζίτσα για κυνήγι και στην επιστροφή συνάντησα στο σπίτι του στη Ζίτσα τον πατέρα του παληού συμμαθητού μου στη Ζωσιμαία του Γ. Γ., τον θαυμάσιο Βασίλη που οί Ζιτσιώτες τον έλεγαν Πάππη. Ού Πάπ'ς λοιπόν — κατά την Ήπειρωτική σύντμηση — ήταν ένας μπαξές από ιστορίες κι' αφήγησης απ' τη ζωή του την άπλη, που δέν του καιγόνταν καρφί για ό,τι συνέβαινε γύρω του, τὸ ἔριχνε στην καλοπέρασι και στο καλαμπύρι.

Χαιρετούρες λοιπόν στο σπίτι του που ή φιλοξενία του δέν είχε προηγούμενο.

— Πῶς τὰ πέρασες μωρ' καψο - Πάππη με τούς Γερμαναράδες που ὅπως ἔμαθα σοῦ εἶχαν ἐπιτάξει τοῦτο τὸ σπίτι;

— Τί νὰ περάσω, παίζαμε τὸν παπᾶ μ' αὐτούς για νὰ μὴ βροῦμε και τὸ μπελιά μας μιὰ που μου εἶχαν ἀφίσει και μένα στην αὐλή μου ἕνα δωμάτιο νὰ κόθωμαι ὁ ἴδιος δίπλα τους, που κρατοῦσαν ὅλο τὸ σπίτι μου και τὸ ὑπόγειο που ὅπως θυμᾶσαι... ἔτριζε ἢ διαολόπορτα ὅταν κατέβαινα με τὸ λαένι νὰ τραβήξω ἀπ' τὸν πύρρο κρασί που ἤξερες παλαιότερα, και δέν ἤθελα νὰ ἀ-

κοῦτε τὸ στρίξιμο με τὸ γυιό μου... που διαβάζατε πολλές φορές μαζί στο ἐπάνω ἀπ' τὸ ὑπόγειο, δωμάτιο, θυμᾶσαι; Και τὴν ἀνασήκωνα τραβώντας τὴν τὸν ἀνήφορο ἀπ' τὴν κρικέλα νὰ μή... σᾶς ἐνοχλεῖ στο διάβασμα!

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ συμμαθητής μου τὸν ἀπόπαιρνε πολλές φορές τὸν πατέρα του γιατί τὸ παράτσουζε... και τὸ λαένι πήγαινε κι' ἐρχόνταν καπνὸς στο κατώι! Σ' ἄλλουνοῦ στόμα... δέν ἤθελε νὰ τὸ βλέπει οὐ Πάπ'ς... ἦταν τόσο ὠραῖο τὸ ἄτιμο και γλυκόπιτο.

Αὐτὰ συνέβαιναν τὰ καλὰ χρόνια, ὅταν ὅμως τὸ κατώι τὸ πήραν οἱ Γερμανοί, τὰ θαένια τοῦ κρασιοῦ ἦταν ἀδγειανὰ και τὸ κατώι φιλοξενοῦσε ἕνα τεράστιο γουρούνι τῶν Γερμανῶν που ἔτρωγε μονάχο του τ' ἀποφάγια τῶν ἀφεντικῶν του κι' εἶχε γίνει ἕνα θηρίο, μεγαλύτερο ἀπ' τ' ἀφεντικά του, που ἢ εὐαισθησία τους περιοριζόνταν στὰ τετράποδα, ἐνῶ για τὰ δίποδα ἢ συμπεριφορά των ἦταν... μᾶλλον γουρουνίσια. Σήμερα ὅσοι περνοῦν ἀπ' τὴ Γερμανία βλέπουν ἀνθρώπους που ἢ ἐμπειρία τοῦ Β' πολέμου τοὺς ἔφερε στὰ ἴσια ἀπὸ ἀπόψεως ἀνθρωπιᾶς, ἐνῶ ἢ πρόοδός τους σὲ ἐκπλήσεις.

— Και πῶς τὰ πέρναγες Πάππη

ἀπὸ «μάσσα», σοῦ δίνανε τίποτε οἱ Γερμανοὶ ἢ ἔκαναν πῶς δὲν σὲ ξέ-
ρανε;

—“Α, νὰ σοῦ πῶ Γιώργη, δὲν εἶ-
χα πολλὰ νταραβέργια μ’ αὐτοὺς
καὶ θράδου σὲ θράδου πήγαινα σπι-
τι, τὶς ἄλλες ὥρες στὸ καφενεῖο τὶς
πέρναγα κι’ ἐκεῖ κάτι ἴκονομοῦσα
ἀπὸ μαυραγορίτες, ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ
γουροῦνι στὸ κατώϊ μὲ τὰ γρυλλι-
σματά του μοῦ εἶχε καθίσει στὸ
στομάχι κι’ ἔφαχνα νὰ θρῶ τρόπο
νὰ τὸ ξεκάνω χωρὶς φυσικὰ νὰ τὸ
καταλάβουν οἱ Γερμανοί, καὶ ὦ τοῦ
θαύματος ἦρθε ἡ εὐλογημένη ὥρα
ἕνα θράδου. Ἐδῶ ὁ Βασίλης (οὐ
πάπ’ς) μὲ ἀδρὲς γραμμὲς συνεχί-
ζει τὴν πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἱστορία
τοῦ γουρουνιοῦ.

—Μόλις ἄρχισε νὰ νυχτώνει (θὰ
ἦταν μῆνας Νοέμβριος) κι’ ἔβρεχε..
μονότονα μὲ τὸ τουλοῦμι πού λέ-
με, ὅταν γύρισα σπῖτι ἀπὸ τὸ κα-
φενεῖο, εἶδα ὀλόκληρο τὸ τμήμα
πού ἦταν σπῖτι μου, ἔφευγε πάνο-
πλο, γιὰτὶ φαίνεται κάπου εἶχαν
ἐμφανιστεῖ ἀντάρτες καὶ οἱ Γερμα-
νοὶ πήγαιναν γιὰ τὴ σχετικὴ ὀλο-
νύχτια ἐπιχείρησι. Κλειδώσανε τὸ
σπῖτι καὶ δὲν ἔμεινε κανένας Γερ-
μανὸς καὶ μόνο τὸ γουροῦνι κι’ ἐ-
γὼ μείναμε ὀλη νύχτια. “Ὅταν θε-
βαιώθηκα ὅτι τὸ ποδοβολητό τους
ἔσθυσε ἀπ’ τὰ σοκκάκια τῆς Ζί-
τσας, μ’ ἕνα ἀναμμένο δαδί κοίτα-
ξα ἀπ’ τὸ φεγγίτι τοῦ ὑπογείου ὅτι
τὰ νερά τῆς βροχῆς (τῆς πλημμύ-
ρας) εἶχαν φθάσει στὰ μισὰ ἀπ’ τὸ
σῶμα τοῦ γουρουνιοῦ πού... κολυ-
μποῦσε σὲ πελάγη εὐτυχίας!

Ἄναμῆρσα μερικὰ χαλίκια γιὰ
νὰ πάει στὸ κατώϊ πῶ πολλὸ νερὸ
καὶ ταυτόχρονα μ’ ἕνα ταψὶ μικρὸ
πού εἶχα πύτουρα καὶ λίγο ἀλεύρι
ἄσπρο καλαμποκίσιο ἀνακάτεψα
καὶ κάμποση σκόνη γύψου κι’ ἀνοί-
γοντας τὸ μικρὸ πορτάκι πού ἦταν
στὴ θάσι τῆς πόρτας τοῦ ὑπογείου
ἔχωσα μέσα τὸ ταψάκι πού τὸ κρα-
τοῦσα σφιχτὰ μὲ μιὰ μεγάλη τανά-
λια ὥστε νὰ στέκη τὸ ταψὶ ἐ-
πάνω ἀπ’ τὸ νερὸ γιὰ νὰ μπορέση
νὰ φάη τὸ γουροῦνι χωρὶς νὰ μοῦ
κάνει κι’ ἐμένα κακὸ στὸ χέρι μου
πού κρατοῦσα τὴ λαθὴ τῆς τανά-
λιας ἔξω ἀπ’ τὸ πορτάκι. “Ὅπως
ἦταν πεινασμένω τὸ γουροῦνι τὸ
καταβρόχθισε ὀλο τὸ περιεχόμε-
νο τοῦ ταψιοῦ κι’ εὐχαριστήθηκε μὲ τὸ
γῦψο πού δὲν τὸν λογάριασε μπρο-
στὰ στὴ νοστιμάδα τοῦ καλαμπο-
κιοῦ καὶ τοῦ πύτουρου.

Ἄργα, μετὰ τὰ μεσάνυχτα ξανα-
πῆγα μὲ τὸ δαδί νὰ ἰδῶ τί κάνει ὁ
φίλος μου. Τὸν εἶδα σὲ κακὸ χάλι
νὰ λατσαρίζεται στὸ πλημμυρισμέ-
νο κατώϊ, πού ὀπως εἶχε ἀποπετρω-
θεῖ ὁ γῦψος στὸ στομάχι του τοῦ
ἔφερνε... ἀγκοῦσα ὀπότε τὰ χαρά-
ματα τέζα τὸ γουροῦνι μεσ’ τὸ νε-
ρὸ νταοῦλι. Αἰτὸ ἦταν ὀλο. “Ἀρχι-
ζε νὰ μὲ λούζη κρύος ἰδρώτας. Κα-
λὰ ἂν οἱ Γερμανοὶ τὸ χάψουν ὀτι
πνίγηκε τὸ γουροῦνι ἀπὸ τὴ θραδυ-
νὴ θεομηνία πού πλημμύρισε τὸ ὑ-
πόγειο, ἂν τοὺς πῆ ὁ διάβολος νὰ
κάνουν μιὰ αὐτοψία - νεκροψία καὶ
θροῦν τὸν ἀποπετρωμένο γῦψο μέ-
σα στὴν κοιλιά τοῦ ζῶου, ἔλα καὶ
ξεμπλέξου κύρ’ Βασίλη μὲ τὴν... ἐ-

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ στὴ σελίδα 223)

Ο ΝΕΡΟΦΥΛΑΚΑΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Τοῦ ΠΕΤΡ. ΣΚΟΥΤΕΛΑ

“Ενα ἀπὸ τὰ τοπικὰ ἐπαγγέλματα στὰ Τζουμερκοχώρια ἦταν κι’ ὁ νεροφύλακας.

Ἦταν ἕνας μακρόχρονος θεσμὸς στὰ χωριὰ ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν πολλὰ νερὰ καὶ ποτιστικὰ κτήματα.

Ὁ Ν. ὀρίζονταν καὶ πληρωνόταν ἀπὸ τὸ χωριὸ κι’ ἡ θητεία του διαρκούσε μιὰ καλοκαιρινὴ περίοδο.

Ἦταν δύσκολο ἐπάγγελμα καὶ μὲ πολλοὺς πονοκεφάλους καὶ κυρίως ὅταν ὁ καιρὸς ἔκανε «ἀνομβρία», ποὺ δεχόταν «θροχὴ» τὶς διαμαρτυρίες τῶν συγχωριανῶν του.

Ὁ Ν. λοιπόν, κατένεμε τὸ νερό, ποὺ ἔρχόταν στὸ χωριὸ ἀπὸ κάποιο ρέμα, κεφαλάρη ἢ ποτάμι, στὰ διψασμένα κτήματα (στοὺς κήπους καὶ γύρω τοῦ χωριοῦ χωράφια).

Σ’ ἕνα μπλοκάκι σημείωνε καὶ κρατοῦσε τὴ σειρά τοῦ καθενὸς καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν ποτισμάτων.

Μὲ τὴν συνεχῆ φροντίδα του προσαθοῦσε νᾶναι ἀντικειμενικὸς καὶ δίκαιος ἀλλὰ νὰ ἱεραρχεῖ καὶ τὶς ἀνάγκες. Γι’ αὐτό, τὸν ἔβλεπα μ’ ἕνα τσαπὶ παραμάσκαλα ἢ στὸν ὦμο καὶ μὲ τὰ πατζάκια ἀνεβασμένα, νὰ γυροφέρνει καὶ νὰ νυχτοξημερώνει στοὺς δρόμους, στὶς κόφτρες καὶ τοὺς κήπους.

Πολλὲς φορές, ἀφοῦ διένειμε τὸ

νερὸ σ’ ἐκείνους ποὺ εἶχαν σειρά ἢ μεγαλύτερη ἀνάγκη κι’ ἐκδηλώνονταν ταυτόχρονες διεκδικήσεις καὶ ἄλλων, παραφύλαγε στὴν κυριώτερη κόφτρα μὴν πάρουν τὸ νερὸ αὐθαίρετα καὶ ν’ ἀποσοβεῖ καὶ καυγαδάκια ποὺ ἀναφύονταν συχνά.

Τὸ πότισμα, ἰδίως τῶν κήπων ποὺ ἦταν σπαρμένοι μὲ κολοκυθοφάσουλα κι’ ἄλλα εὐαίσθητα ζαρζαβατικά, ἦταν μιὰ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ποὺ δὲν ἐπιδεχόταν ἀναβολὴ στὴ κάψη τοῦ καλοκαιριοῦ. Γι’ αὐτό, ὁ νεροφύλακας γύριζε ὅλο τὸ χωριὸ γιὰ νὰ κοτευθύνει, νὰ ἐπιθλέπει, νὰ παρατηρεῖ ἀλλὰ καὶ νὰ ξεδιαλύνει τυχόν ἀμφισβητήσεις καὶ παρεξηγήσεις στὴν ἐκπλήρωση τοῦ βαρύτερου ἔργου του. Παρ’ ὅλα αὐτὰ, ὅμως τὰ καυγαδάκια παρατηροῦνταν συχνὰ στὶς κόφτρες (διασταυρώσεις τοῦ νεροῦ) καὶ κυρίως στὶς λίγες ὥρες ἀναπαύσεως τοῦ νεροφύλακα.

Πάνω στὶς διεκδικήσεις, ποιὸς θὰ πρωτοπάρει τὸ νερό, ἀκολουθοῦσαν καὶ μικροσυμπλοκές. Δίνονταν δηλ. ὑπαίθριες «θεατρικὲς παραστάσεις» ποὺ σοῦ προκαλοῦσαν καὶ τὸ γέλιο!

Θυμᾶμαι, γυναῖκες τὶς φεγγαρό-

φωτες νυχτιές, στίς κόφτρες του νερού κοντά στο σπίτι μου, να μαλώνουν και ν' αναστατώνουν το χωριό. Να χτυπούν πότε ή μιὰ και πότε ή άλλη στην ίδια κόφτρα, ποιά θα πρωτοπάρει το νερό! Μερικές φορές κατέληγαν σε μαλλιοτραθήγματα, γρονθοκοπήματα και ξυλοκοπήματα με κοσμητικά επίθετα, και γίνονταν «σ ο υ ρ γ ο ύ ν», όπως λέγαν. Ήταν μιὰ κωμωδία σε ζωντανή μετάδοση, όπως θα λέγαμε σήμερα.

Τέτοιες σκηνές ξετυλίγονταν και μέσα στα σπαρτά, αν ή μιὰ έκοβε το νερό της άλλης που ήδη πότιζε. Και μετά χαζόκλαιγαν τή ζημιὰ που κάναν στη παραζάλη. Στα δε πολυσύχναστα δρομάκια, άκουγες κι' ευτράπελους διαλόγους.

— «Ού πίσιους ού δίξιους, ού νιρουφύλακας μ' τ' άκανε μούσκεμα!»

— «Ίσένα Διαμάντου μούσκιμα; Ίμένα σκρούμπο! Τά φασολάκια μ' μαράζουσαν κι τά κουλουκθάκια μ' ζούφιασαν!»

“Όταν, όμως ο καιρός πήγαινε καλά για τά σπαρτά, το νερό έπαρκοϋσε κι' όλο το καλοκαίρι περνούσε ήρεμα και όμαλά. Χαιρόσουνα το πότισμα που άποτελοϋσε κι' ένα όμορφο θέαμα. Το να βλέπεις το κελάρυσμα του νερού, που έρχονταν από τοπικές ζωηφόρες κι' άείρροες πηγές, ανάμεσα στα καταπράσινα καλαμπόκια και τριφύλλια και να χάνεται στο διψασμένο χώμα, σου έθελγε τήν ψυχή!

Τά κόκκινα, άσπρα και κίτρινα λουλουδάκια στίς καρποφόρες φα-

σουλιές και κολοκυθιές, έδιναν μιὰ γλυκοθώρητη όψη στο χωριό. Μεθοϋσε ή ψυχή σου περίχαρα από το άνθοστόλιστο του κήπου όρμαθιο κι' από άναρριχτές πρασιές στίς αυλές, τους κήπους και τους φράχτες.

Ό καρποφόρος και ο νοικοκυρεμένος κήπος του σπιτιου — το μικρό περιβολάκι — ήταν ο ήλιος του οίκοκυριου.

Κι' ένιωθες μιὰ άρίφνητη χαρά από το περδικόστηθο χωριό, γιομάτο δροσιά και χάρη στην κάψα του καλοκαιριου.

“Αν τά όμορφα καλοκαιρινά θραδάκια κοιμόσουν στην αυλή του σπιτιου κάτω άπ' τήν άστροφεγγιά ή σεληνόφωτη νυχτιά, το νεράκι που κελάριζε δίπλα στ' αυλάκι, σε νανούριζε και σου έφερνε άνάλαφρο ύπνο, αν και ήθελες να το άφουγκράζεσαι όλόνυχτα! Ήταν μιὰ άγαθόπλεχτη φυσική ωραιότητα!!!

Ό καρποφόρος κήπος με τον κρεμμυδόκηπο διευκόλυναν και τή κατσαρόλα και τή γάστρα της άγρότισσας που ήταν άποκομμένη και στερημένη πολλων της πόλης άγαθων. Γι' αυτό, λοιπόν, δικαιολογημένη ή έγνοια κι' ή φροντίδα της νοικοκυράς, να μη ξεραθει ο κήπος.

Στο τέλος του καλοκαιριου και με το μάζεμα της σοδειάς, ο νεροφύλακας, γύριζε στα σπίατα κι' έπαιρνε τήν άμοιθή του (σε σοδειά ή σε λεφτά) δίνοντας και τις εύχές του, για πλειότερη του χρόνου σοδειά.

“Όπως προανέφερα, ο νεροφύλα-

Ἐπιτύμβιο στιχούργημα ἀποκαλύπτει τὴν πραγματικὴ χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου ἔθνικοῦ εὐεργέτου

ΜΑΝΘΟΥ ΡΙΖΑΡΗ

ΤΟΥ ΜΑΝΘΟΥ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Οἱ ἐπιγραφές, οἱ ἐνθυμήσεις, τὰ ἐπιτύμβια στιχουργήματα καὶ οἱ ἐπιστολές ἀποτελοῦν τὶς πιὸ γνήσιες καὶ τὶς πιὸ ἀνόθευτες πηγές τῆς ἱστορίας, πού ἤμποροῦν νὰ διαφωτίσουν πολλὰ ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ σημεῖα αὐτῆς. Ἀπὸ τὴ μελέτη αὐτῶν ἤμποροῦν νὰ γίνουν καὶ πολλές ἐπανορθώσεις ἱστορικῶν ἀνακριθειῶν.

Ἀπὸ στιχούργημα, πού ὑπάρχει στὴν ἐπιτύμβιο στήλη ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀειμνήστου μεγάλου εὐεργέτου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους Μάνθου Ριζάρη, πού βρίσκεται στὸ νεκροταφεῖο τῆς Μονῆς Δονσκόη τῆς Μόσχας ἀποκαλύπτεται ἡ πραγματικὴ χρονολογία τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

Γιὰ τὴ χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ Μάνθου Ριζάρη, οἱ παλιοὶ ἱστορικοὶ πού συνέγραψαν τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τῶν Ριζάρηδων γράφουν τὰ ἑξῆς:

1. Ὁ Νικόλαος Ἰωαννίδης: «Διαθήκη τοῦ ἐκ Ζαγορίου τῆς Ἡπείρου ἀειμνήστου Γεωργίου Ραδιόνοφ Ριζάρη» Ἐν Ἀθήναις 1853 στή σελ. 10 γράφει:

«ἀπεβίωσε δὲ ὀλίγον πρὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1821· ἀφήσας ὄλην τὴν περιουσίαν του εἰς τὸν Γεώργιον, εἰς ὃν ἀφήσε καὶ ρητὴν ἐντολὴν νὰ τὴν διαθέσῃ εἰς Κοινωφελὲς Κατάστημα».

2. Ὁ Ἀναστάσιος Γούδας: «Βίοι Παράλληλοι», Τόμ. Γ' «Πλοῦτος ἢ Ἐμπόριον» σελ. 47—75 «Ριζάραι» Ἐν Ἀθήναις 1870 στή σελ. 53 γράφει: «ἀλλὰ κατὰ θεῖαν εὐδοκίαν ὁ Μάνθος Ριζάρης, ὁ θεμελιωτὴς τῆς περιουσίας τῶν Ριζαρῶν ἀπεβίωσε κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1821».

3. Ὁ Νικόλαος Ράδος: «Τὰ κατὰ τὴν Ριζάρειον Ἐκκλησιαστικὴν Σχολὴν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς» Ἐν Ἀθήναις 1891, στή σελ. 22 γράφει: «ἀπεβίωσε ὀλίγον πρὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1821».

4. Ὁ Παντελεῆς Κοντογιάννης: «Ἐθνικοὶ Εὐεργέται», σελ. 37—39 «Ριζάραι» Ἐν Ἀθήναις 1908, στή σελ. 38 γράφει: «ὁ δὲ Μάνθος, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1821».

“Ολοι οί άνωτέρω ιστορικοί άναφέρουν ώς χρόνο θανάτου του Μάνθου Ριζάρη τὸ ἔτος 1821, πὸ δὲν άνταποκρίνεται στήν πραγματικότητα.

5. Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος: «Ίστορία τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς ἐπὶ τῇ ἑβδομηκονταπενταετηρίδι αὐτῆς» Ἐν Ἀθήναις 1919 στή σ. 17 γράφει: «...διότι τελευτήσας κατά τούς πρώτους μῆνας τοῦ 1824 ἐν Μόσχᾳ².

Καί στή σελ. 22 γράφει ὁ ἴδιος Χρυσ. Παπαδόπουλος, προφανῶς μεταφέρων προγενεστέρην γραφήν ὅπου άναγράφεται ἡ ἔπιστολή αὐτῆ τοῦ 1825 ἀπὸ τῆ Μόσχᾳ: «... ὁ πρὸ ἐνῶς χρόνου άποθανῶν άδελφός μου Ματθαίως».

Τά γραφόμενα ἀπὸ τὸν Χρυσ. Παπαδόπουλον άνταποκρίνονται στήν πραγματικότητα.

Ἄλλ' ὁ πραγματικὸς χρόνος τοῦ θανάτου τοῦ Μάνθου Ριζάρη, τὰ αίτια, πὸ ἐπέφεραν αὐτόν, ὡς καί ἡ ἡλικία, τὴν ὁποίαν εἶχεν οὗτος κατά τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του, άποκαλύπτονται ἀπὸ τὸ ἐπιτύμβιον στιχούργημα ἐπὶ τῆς στήλης, τὴν ὁποίαν ἔστησεν ἐπὶ τοῦ τάφου του ὁ άδελφός του Γεώργιος στὸ νεκροταφεῖο Δονσκόη τῆς Μόσχας.

Τὸ ἐπιτύμβιον αὐτὸ στιχούργημα, μαζὶ μὲ ἄλλα, ἔδημοσίευσε ὁ αἰ-

2. Ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ Μάνθου άναγράφεται ἐν ἔπιστολῇ τοῦ Γεωργίου πρὸς τὸν Κοραῆν περαιτέρω παρατιθεμένη...».

μνηστος Χρ. Χρηστοβασίλης στήν Ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν «Φωνὴ τῆς Ἠπειροῦ» τῆς 7 Ἰουνίου 1896, στήν ὁποίαν δημοσιεύεται ἀπὸ αὐτὸν ἡ περιγραφή τοῦ άρχιερατικοῦ τρισαγίου ἐπὶ τῶν τάφων Ἠπειρωτῶν μεγάλων εὐεργετῶν.

Στὴν Ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν «Ἠπειρωτικὸν Μέλλον» τῆς 24 Ἀπριλίου 1968 ἔδημοσίευσάμε αὐτὴν τὴν περιγραφή τοῦ Χρηστοβασίλη μὲ τὸν τίτλο:

ἘἩ Μεγάλη χορεία τῶν Ἠπειρωτῶν Ἐθνικῶν Εὐεργετῶν» καί μὲ τὸν ἐπεξηγηματικὸν τίτλο: «Θαυμασία περιγραφή τοῦ αἰμινήστου Χρήστου Χρηστοβασίλη τοῦ άρχιερατικοῦ τρισαγίου ἐπὶ τῶν τάφων τῶν Ζωσιμάδων, άδελφῶν Χατζηκώστα καί τοῦ Μάνθου Ριζάρη».

Τὴν περιγραφήν αὐτὴν άπέστειλεν ἀπὸ τῆ Μόσχᾳ ὁ Χρηστοβασίλης κατά τὸ ἔτος 1896, άπεσταλμένος ἀπὸ τὴ Διεύθυνση τῆς Ἐφημερίδος «Ἀκρόπολις» στή Ρωσσία ὡς άντιπρόσωπος αὐτῆς γιὰ τὴ στέψη τοῦ Τσάρου. Ἐτυχεν ὡς ὁ μόνος Ἕλλην δημοσιογράφος ἑξαιρετικῆς τιμῆς καί τοῦ άπονεμήθηκε τὸ δημοσιογραφικὸ παράσημο καί τὸ «ἐπὶ τῇ στέψει κοπὲν μετάλλιον».

Ὁ Χρηστοβασίλης κατά τὴν ἔποχὴν αὐτὴ μετέβη στὴ Μονὴ τοῦ Δονσκόη γιὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς τάφους τῶν Μεγάλων Εὐεργετῶν τοῦ Ἐθνους καί παραβρέθηκε στὴ τελετὴ τοῦ τρισαγίου ἐπὶ τῶν τάφων

αὐτῶν χοροστατούντων τῶν Μητροπολιτῶν Ἀγχιάλου Βασιλείου καὶ Νικοδημείας Φιλοθέου.

Εἰσελθὼν, γράφει ὁ Χρ. Χρ., διηυθύνθη πρὸς τὸ νεκροταφεῖον. Χιλιάδες μνημάτων καὶ ἐπιτυμβίων στηλῶν ἢ πλακῶν. Ὅλοι οἱ τάφοι ἀνῆκουν εἰς εὐγενεῖς ἢ πλουσίους... Δὲν ἔκαμα πολλὰ θήματα καὶ ἰδοὺ εὐρίσκομαι ἐνώπιον τῶν ὡς διδύμων τάφων τῆς Ζωσιμαίας δυάδος... Μόλις ἠρξάμην ν' ἀντιγράψω τοὺς ἐπιταφίους τούτους στίχους καὶ ἀκούω ἑλληνικὰς φωνὰς καὶ ποδοβολητόν. Στρέφω καὶ βλέπω τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου Μητροπολίτας Νικομηδείας Φιλόθεον καὶ Ἀγχιάλου Βασιλείου... Ὁ Πρόξενος, μοὶ ἐξήγησε τὸν σκοπὸν τῆς κληρικολαϊκῆς ἐκείνης συγκεντρώσεως εἰπὼν μοι ὅτι οἱ ἐν λόγῳ μητροπολίται ἦλθον ἐκεῖ, ὅπως τελέσωσι τρισάγιον ἐπὶ τῶν τάφων τῶν μεγάλων Εὐεργετῶν τοῦ Ἔθνους. Ἡ χαρά μου ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τούτῳ ὑπῆρξεν ἀνεκκλάλητος...

Οἱ Μητροπολίται στάντες πρὸ τῶν τάφων τῶν Ζωσιμάδων... μετέβησαν εἰς τοὺς παραπλεύρως τῶν εἰρημένων εὐρισκομένους τάφους τῶν ἀδελφῶν Γοργόλη... καὶ ἐντεῦθεν εἰς τοὺς ἔμπροσθεν τῶν τάφων τούτων κειμένους τάφους τῶν ἀδελφῶν Χατζηκώστα... καὶ ἐντεῦθεν διηυθύνθησαν εἰς τὸν ἔμπροσθεν τούτων κείμενον τάφον τοῦ Ματθαίου Ριζάρη καὶ ἀφοῦ ἔψαλλον καὶ ἐνταῦθα τρισάγιον ὁ πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Σ. Σακῶφ ἐν μεγίστη συγκινήσει προσεφώνησε τοὺς Μητροπολίτας ὡς ἐξῆς:

«Ἐπιτρέψατέ μοι, ὅπως διὰ τῆς ἀσθενοῦς μου φωνῆς ἐκφράσω πρὸς τὴν Ὑμετέραν Ὑψηλοπανιερότητα τὴν θαθεῖαν εὐγνωμοσύνην ἐμοῦ τε καὶ πάντων τῶν συνελθόντων ἐνταῦθα ὁμογενῶν ἐπὶ τῇ τελετῇ, ἧς ἠξιώθημεν αὐτόπται καὶ συμμετοχοὶ σήμερον. Τὸ ἐπιμνημόσυνον τοῦτο τρισάγιον προσφέρεται σήμερον ὑπὸ τῆς ὑμετέρας Ὑψηλοπανιερότητος ὡς τὸ πολυτιμότερον δῶρον τῆς Μητρὸς ἡμῶν Ἀγίας καὶ Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας εἰς μνήμην τῶν ἀειμνήστων καὶ ἀοιδίμων μεγάλων τοῦ Ἔθνους Εὐεργετῶν, οἵτινες τὸν τε βίον καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν ἐθυσίασαν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀναπλάσεως καὶ τῆς διανοητικῆς μορφώσεως τοῦ Ἡμετέρου Ἔθνους. Ἡ Μήτηρ ἡμῶν Ἀγία καὶ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἣτις ἀντιπροσωπεύεται σήμερον ἐνταῦθα παρὰ τῆς Ὑμετέρας Ὑψηλοπανιερότητος φρονοῦσα, ὅτι ἐφρόνουν οἱ περικείμενοι νεκροί, ὅτε ἔζων, περὶ πολλοῦ ποιεῖται καὶ κήδεται πάσαις δυνάμεσι τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς μορφώσεως τοῦ Γένους ἡμῶν, ἐφ' ᾧ τὰ συνελθόντα ἐνταῦθα ἐλάχιστα αὐτῆς τέκνα ἐκφράζομεν τὴν ταπεινὴν ἡμῶν εὐγνωμοσύνην καὶ ἀφοσίωσιν».

Εἰς τὸν πρόξενον ἀπήντησεν ὁ Μητροπολίτης Ἀγχιάλου κ. Βασιλείος ὡς ἐξῆς: «Ὅτι ἐπράξαμεν εἶναι τὸ πολλοστημόριον τῆς ὀφειλομένης ἐκ μέρους ἡμῶν εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς μεγάλους τούτους εὐεργέτας».

Μεθ' ὃ ἡγουμένων τῶν εἰρημένων ἀρχιερέων πάντες ἀπῆλθον καὶ ἔμεινα μόνος, ὅπως συμπληρώσω τὰς

ἐπιτυμβίους ἐπιγραφάς, αἵτινες ἔχουν ἀξίαν μόνον καὶ μόνον διότι εὐρίσκονται ἐπὶ τῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν τοιούτων ἐξόχων τοῦ "Εθνους εὐεργετῶν».

5.

Ἐπὶ τῆς ἐπιτυμβίου στηλῆς τοῦ Ματθαίου Ριζάρη: (ἀναγινώσκει ὁ Χρ. Χρ.).

(Παροδίτης καὶ ἐπιτύμβιος Λίθος)

Π. Τίνα καλύπτεις, λίθε, Ἑλληνα ἄνδρα;
Τίνας κρύπτεις, τύμβε, κόνην ἀνθρώπου;

Α. Κεῖται ἐνταῦθα Ματθαῖος ὁ Ριζάρης
σώματι, τὸ δὲ πνεῦμα πόλῳ ἀπέπτυ,

Εὐπατρίδης Ἡπείρου ἐκ Ζαγορίων. 5

Π.— Λέγε μοι, σαφῶς ζωῆς αὐτοῦ τὰς
πράξεις

Α.— Ἐξῆσεν αὐτὸς εὐσεβῶς καὶ ἐντίμως,
βλαστὸς Ἑλλάδος καὶ ζηλωτῆς πατρίδος,
ἔτη ἐν κόσμῳ ἄγαμος ἐξήκοντα,
εἶον ποριζόμενος ἀπ' ἐμπορίου 10
καὶ πάντα θύσας πρὸς συνδρομὴν τοῦ
Γένους

Τέως τρυχωθεὶς μαρασμῷ ζωὴν λύει
κατὰ τὸ 1824 ἔτος ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ 20
Αἰωνία σοὶ ἡ μνήμη, ὦ Ριζάρη,
γαῖον ἔχεις ἐλαφρὰν καὶ θεοῦ χάριν. 15

1. Βλ. διόρθωσις κ. Βρανούτη «Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιον» 1883, σελ. 346) 9. «Στὴν ὑπ' ἀριθ. 5 ἐπιγραφή (δηλ. στὸ ἐπιτύμβιο, πὺν ἀναφέρεται στὸ Μάνθο Ριζάρη) στὸ στίχο 4 διόρθωσα πνεῦμα (ἀντὶ σώμα), ὅπως ἀπαιτεῖ τὸ νόημα. Κεῖται ἐνταῦθα ὁ Ριζάρης σώματι, τὸ δὲ πνεῦμα (ἔχει τὸ σώμα) πόλῳ ἀπέπτυ (πέταξε στὸν οὐρανὸ).

Εἰς δὲ τὴν ἀντίθετον πλευράν:

Κασιγνήτω φιλότῳ Ματθαίῳ τῷ Ριζάρη
Γεώργιος ὁμαλίων ἀνέθετο μνημεῖον.

Ἀπὸ τὸ ἐπιτύμβιο αὐτὸ στιχοῦρημα πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Μάνθος Ριζάρης ἀπέθανε τὴν 20 τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1824 ἀπὸ μαρασμοῦ σὲ ἡλικία ἐξήκοντα ἔτων καὶ ἐτάφη στὸ Νεκροταφεῖο τῆς Μονῆς Δονσκόη τῆς Μόσχας. Ἐπίσης τὴν χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ Μάνθου Ριζάρη πληροφορούμεθα ἀπὸ τὴν ὡς ἄνω ἀναφερομένην ἐπιστολὴν τοῦ Γεωργίου Ριζάρη πρὸς τὸν Κοραῆ τοῦ 1825 ἀπὸ τῆς Μόσχας. Ὡσαύτως καὶ ἀπὸ ἐπιστολῆς τοῦ ἰδίου τῆς 25 Ὀκτωβρίου 1826 πρὸς τοὺς Μονοδενδρίτας, διὰ τῆς ὁποίας τοὺς εὐχαριστεῖ γιὰ «τὴν συμπαθητικὴν θλίψιν ὅπου αἰσθάνθητε διὰ τὴν ἀποθίωσιν τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ μου» (ἀριθ. ἐγγρ. Κώδικος Μονοδενδρίου 100).

Οἱ Μονοδενδρίτες, ὅταν ἔμαθαν τὸν θάνατο τοῦ Μάνθου Ριζάρη διὰ τῆς ἀπὸ 1 Μαρτίου 1826 ἐπιστολῆς των ἐκφράζουν πρὸς τὸν Γεώργιον «τὴν συμπαθητικὴν θλίψιν των».

Ἀπὸ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χρηστοθασίλης ἀπέστειλε πρὸς δημοσίευση στὴν ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» τὴν περιγραφὴν τοῦ τρισαγίου πέρασαν ἀρκετὰ χρόνια καὶ ἰδοὺ ἕνας νεώτερος Ἡπειρώτης ἱστορικὸς καὶ ἐρευνητῆς ὁ κ. Λεάνδρος Βρανούσης ἐδημοσίευσε στὸ περιοδικὸ «Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιον» τοῦ 1983 μιά μελέτη του μετὸν τίτλο: «Ὁ Χρ. Χρηστοθασίλης στὴν

Ρωσσία» και με ἐπεξηγηματικό υπότιτλο: «Ένα αὐτόγραφο ποίημα τῆς παλιᾶς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης. Ἡ στέψη τοῦ Τσάρου (1896) καὶ οἱ σχετικὲς ἀνταποκρίσεις τοῦ Χρηστοβασίλη. Τάφοι Ἡπειρωτῶν καὶ ἐπιτύμβιες ἐπιγραφές».

Στὴν ἀρχὴ τῆς μελέτης ὁ κ. Βρανούσης γράφει:

«Πρὶν ἀπὸ πέντε περίπου χρόνια, τὸ 1975, ἓνα διεθνὲς συνέδριο μοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθῶ τὴ Μόσχα..... θρῆκα τὴν δυνατότητα νὰ πραγματοποιήσω κάποιες ἔρευνες σὲ βιβλιοθηκῆς καὶ ἀρχεῖα..... ξεκινώντας κάθε φορά ἀπὸ κάτι συγκεκριμένο, πού ἀναζητούσα μοῦ πρόσφερε καὶ ἀπροσδόκητα εὐρήματα. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι καὶ τὸ χειρόγραφο τοῦ Χρηστοβασίλη....

«Μετὰ τὴ Μόσχα.....» ἡ ἀνταπόκριση αὐτῆ τοῦ Χρηστοβασίλη ἀπ' τὴ Μόσχα μετὰ τὰ κείμενα τῶν ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν κατέλαβε ὀλόκληρες σχεδὸν τὶς δύο πρῶτες σελίδες τῆς ἡμερίδος, ὅπου δημοσιεύθηκε: «Φωνὴ τῆς Ἡπείρου», 7 Ἰουνίου 1896, σελ. 1—2 (σελ. 344 τοῦ «Ἡπειρ. Ἡμερολογίου».....

Καὶ συνεχίζει ὁ κ. Βρανούσης (σελ. 345): «Τὸ παλιὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας τοῦ Ντόν, ἡ μονὴ Ντοσκόη, δὲν εἶναι πιά, ὅπως ἄλλοτε, ἔξω ἀπὸ τὴν Πόλη. Στὴν πε-

ριοχὴ τῆς Μόσχας, ὅπου θρῆκεται τὸ μεγάλο πάρκο καὶ τὸ μέγαρο τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, τὸ ταχύτατο σημερινὸ μετρό, μετὰ τὴν Ὀκτωβριανὴ πλατεῖα, περνάει τὴν ὁδὸ Ντοσκάια καὶ σὲ θγάζει πολὺ κοντὰ στὸ μοναστήρι Ντοσκόη. Εἶναι ἀπὸ τὰ ἀξιοθέατα πού τὰ συνιστοῦν καὶ οἱ Τουριστικοὶ ὁδηγοί... Εἶναι ὀνομαστὸ τὸ παλιὸ Κοιμητήριον τῆς Μονῆς, ὅπου ἀναπαύονται γνωστὲς προσωπικότητες, καὶ εἶναι προσιτὸ στὸν ἐπισκέπτη. Βρέθηκα ὅμως στὴ Μόσχα μέσα στὴν καρδιά τοῦ χειμῶνα (τέλη Ἰανουαρίου — ἀρχὲς Φεβρουαρίου), με ἀρκετὲς πιθαμὲς χιόνι, καὶ μοῦ εἶπαν ὅτι δὲν εἶχα τί νὰ ἰδῶ...

Καὶ συνεχίζει ὁ κ. Βρανούσης στὴ σελίδα 346: «Οἱ ἐπιτύμβιες ἐπιγραφές πού θρῆκε κι' ἀντέγραψε ὁ Χρηστοβασίλης ἀπὸ τάφους Ἡπειρωτῶν τῆς Μόσχας — συγκινητικὰ κατάλοιπα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Διασπορᾶς καὶ ἱστορικὰ τεκμήρια — δικαιολογοῦν, νομίζω, τὴν ἀναδημοσίευση ὀλοκλήρου τοῦ σχετικοῦ κειμένου, μετὰ τὴν περιγραφή τοῦ μνημοσύνου τῶν Ἑθνικῶν Εὐεργετῶν κλπ.

Στὴν ἀναδημοσίευση βελτιώθηκε κάπως ἡ τυπογραφικὴ ἐμφάνιση τοῦ κειμένου μετὰ ἐναλλαγὴ τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων, ἀραιώματα κλπ. Διορθώθηκαν προφανῆ παροράματα. Πρὶν ἀπὸ κάθε ἐπιγραφή πρόσθεσα ἓνα αὐξοῦντα ἀριθμὸ, γιὰ νὰ γίνουν πιὸ εὐδιάκριτες καθὼς καὶ στιχαρίθμηση στὸ πλάϊ...

“Ὅπως καὶ στὸ δικό του ποίημα,

ὁ Χρηστοθασίλης γράφει κεφαλαῖο τὸ πρῶτο γράμμα τοῦ κάθε στίχου. Τὸ ἄφησα μόνο ἐκεῖ πού τὸ ἀπαιτεῖ ἡ στίξη, τὴν ὁποία ἐφρόντισα ἐπίσης νὰ βελτιώσω (ἀφαιρώντας τὰ πολλὰ κόμματα). Τὰ κείμενα τῶν ἐπιγραφῶν ἦταν, ἀσφαλῶς, χαραγμένα μὲ κεφαλαῖα γράμματα, ἴσως ὄχι ἄψογα πάντοτε, καὶ εἶχαν ὅπωςδήποτε κάποιες φθορὲς ἀπὸ τὴν πολυκαιρία. Στὴ μεταγραφὴ τους πιθανὸν νὰ ἔγινε κάπου κάποια παρανόληση. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀντιγραφικά, πιθανὸν νὰ μεσολάβησαν καὶ τυπογραφικὰ σφάλματα. Ἔτσι ἐδῶ δὲν μποροῦμε νὰ ἀποδώσουμε στὴν ἀδεξιότητα τοῦ στιχουργοῦ ἢ τοῦ (ξενόγλωσσου ἴσως) χαρακτῆ ὅλες ἐκεῖνες τίς γραφές πού μᾶς φαίνονται λαθεμένες, ἐπεχείρησα κάποια ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου σὲ ὀρισμένους στίχους...

Διαπιστώνουμε, πάντως, ὅτι ὁ Χρηστοθασίλης διέθετε ἀρκετὴ ἀρχαιομάθεια διὰ νὰ διαβάσῃ τὰ ἀρχαῖζοντα ἐπιγράμματα, χαραγμένα μὲ κεφαλαῖα γράμματα, χωρὶς τόνους κλπ., νὰ θγάξῃ νόημα καὶ

νὰ τὰ μεταγράψῃ σωστὰ σὲ μικρογράμματη γραφή, μὲ τόνους, πνεύματα, ἀποστρόφους, ὑπογεγραμμένες, κόμματα, τελείες κλπ.

Καὶ ἐπιλέγει ὁ κ. Βρανούσης:

«Στὶς 23 Μαΐου τοῦ 1896, στὴ Μόσχα, ὅπου πρὶν ἀπὸ δύο ἑβδομάδες χιόνιζε ἀκόμα, στὸ νεκροταφεῖο τῆς Μονῆς Δονσκοῖ, ὅπου ὁ περίπατος, ἀσφαλῶς, δὲν ἦταν εὐχάριστος, ὁ Χρηστοθασίλης, σκυμμένος ἢ γονατιστὸς σὲ παγερὲς ταφόπετρες, ἀντέγραφε, ὦρες ὀλόκληρες, ἐπιτύμβιες ἐπιγραφές, δυσανάγνωστα καὶ δυσνόητα ἀρχαιοελληνικὰ ἐπιγράμματα ἢ «ἀνούσια», ὅπως τὰ λέει, σχοινοτενῆ στιχουργήματα... Ὅταν τὸ ἀπόβραδο, τὰ γιγαντιαῖα κωδωνοστάσια τῆς Μονῆς Δονσκοῖ σήμαιναν ἐσπερινὸ κι' ἐκεῖνος μάζευε τὰ χαρτιά του, συναισθάνονταν ἀσφαλῶς — κι' ἄς μὴν τὸ γράφῃ — ὅτι εἶχε τελέσει ἕνα μνημόσυνο, τὸ καλύτερο πού μποροῦσε, στὴ μνήμη τῶν μεγάλων συμπατριωτῶν τοῦ πού εἶχαν ἀφήσει ἐκεῖ τὰ κόκκαλά τους. Ἄς εἶναι καὶ οἱ σελίδες τοῦτες σήμερα ἕνα μικρὸ τρισάγιο στὴ δική του μνήμη...».

ΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

ΤΟΥ κ. ΜΙΧ. Κ. ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΥ

Στὸ παλιὸ περιοδικὸ «Νέα Πανδώρα» εἶναι καταχωρισμένο ἄρθρο ποῦ ἐπιγράφεται «Ἀποικίαι Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν ἐν Ἰταλίᾳ» γραμμένο ἀπὸ τὸν Κυθήριο λόγιο Ν. Σοφοκλῆ Καλούτση (1825—1896).

Σ' αὐτὸ ἀρχικὰ γίνεται λόγος γιὰ τὶς Ἡπειρωτικὲς οἰκογένειες καθὼς κι' ἄλλες ἀπὸ τὴ λοιπὴ Ἑλλάδα, ποῦ πρὶν τῆς ἄλωσης τῆς Πόλης μετανάστευσαν στὴ Σικελία, Καλαυρία καὶ Κορσίδα γιὰ ν' ἀποφύγουν τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Ὀθωμανῶν, ἀλλὰ στὴ συνέχεια ἀναφέρεται στὶς κατόπιν μεταγενέστερές τους, ποῦ κατέφυγαν ἐπίσης ἐκεῖ μετὰ τὴν στὰ 1431 κατάκτηση ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς τῆς Ἡπείρου.

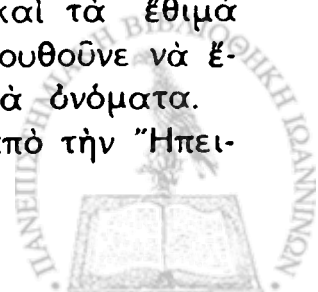
Σὰν πρώτη ἀπὸ τὶς μεταναστεύσεις φέρεται ἐκείνων ποῦ ἀκολουθώντας τὸ γιὸ τοῦ Γεωργ. Καστριώτη, Ἰωάννη, ἐγκαταστάθηκαν στὸ δουκάτο τοῦ Ἀγίου Πέτρου τῆς Γαλατίας (ἐπαρχία Ὀτράντο), τότε ποῦ ὁ βασιλιάς τοῦ Ναπολιτάνικου Κράτους θεωρῶντας τὸν ἑαυτοῦ εὐγνώμονα γιὰ τὶς μεγάλες ὑπηρεσίες, ποῦ τοῦ εἶχε προσφέρει ὁ Καστριώτης, τοῦ τὸ παραχώρησε. Οἱ οἰκογένειες αὐτὲς ἔτυχαν τοῦ προνόμιου τῆς ἐλεύθερης ἐξάσκησης τῆς λατρείας τους γενόμενες ἀφορμὴ νὰ παρακινηθοῦν κι' ἄλλες ἀπὸ τὴ Σκόδρα, τὴν Πρέβεζα, τὰ Γιάννενα, τὴν Πάργα καὶ λοιπὰ μέρη τῆς ἄνω καὶ κάτω Ἡ-

πείρου ποῦ γυμνὲς καὶ πάμπτωχες δὲν ἀνέχονταν τὴν Τουρκικὴ σκλαβιά νὰ τὶς ἀκολουθήσουν.

Μαζὶ τότε, ὅλες ἔκτισαν στὴν Ἀπουλία (νομὸ Μολίτης) τὰ χωριά Πόρτο Κανόνε, Γκρέτσι, Οὐρούρι, στὸ Τάραντα κοντὰ, τοὺς οἰκισμοὺς Φαγγιάνο, Ρόκα Ἰμπεριάλε, Σὰν Κρισπιέρο, Μοντεπαράνο, Σὰν Μαρζάνο καὶ στὴ Μέλφη (πρωτεύουσα τῆς) μιὰ ἐκτεταμένη δική τους συνοικία τὸ Κιουκίари.

Κι' ἐδῶ ὅμως οἱ δυστυχεῖς πρόσφυγες δὲν θρῆκαν τὴν ποθητὴ ἡσυχία τους. Ἡ διαφορὰ στὴ γλῶσσα καὶ τὶς συνήθειες ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς τοὺς ἔφερναν σὲ ἔριδες μαζὶ τοὺς ἀναγκασθέντες νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ χωριά τους καὶ νὰ καταφύγουν διάσκορποι στὶς ὑπῤωρειες τοῦ σθησμένου ἠφαίστειου Βουλτούρα τῆς περιφέρειας Δαυνίας, ὅπου κι' ἱδρυσαν τοὺς δήμους Μασκέτο καὶ Βαρίλη, ποῦ πρὶν ἀπ' τὸ σεισμὸ τοῦ 1851 εἶχαν 5000 κάτοικους, ἐνῶ μερικοὶ ποῦ ταλαιπωρημένοι πῆγαν νὰ κατευθυνθοῦν πρὸς τὰ ἐνδότερα τῶν Βασιλικῶτων ὅπου καὶ ἱδρυσαν τοὺς μικροὺς δήμους Βρενδύσιο καὶ Σὰν Κηρύκο νουόβο. Σχετικὸ δε μὲ τοὺς κατοίκους τῶν δύο τούτων δήμων εἶναι ὅτι, ἐνῶ ἐλησμόνησαν μὲ τὰ χρόνια τὴ γλῶσσα καὶ τὰ ἔθιμά τους, ἀρκετοὶ ἐξακολουθοῦνε νὰ ἔχουν ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ὀνόματα.

Οἱ μετέπειτα ποῦ ἀπὸ τὴν Ἡπει-

ρο (Ἑλληνο-Ἀλβανικὲς) ἀποικίαις ἐδημιουργήθησαν ἔχουν μοιραστῆ στή Σικελία ὅπου κι' ἐσχημάτισαν 4 δήμους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ κυριώτεροι ἦταν τῆς Πιάνα (πεδιάδας) γτὲ Γκρέτσι καὶ τὸ Παλάτσο Ἄντριάνο, στή μεσημβρινὴ Καλαυρία μὲ τὰ χωριά Ζαγκαρόνα, Βένα, Κάραφα, Ἀνδάλη, Μαρκεδοῦ, Ἅγιος Νικόλαος ἄνω καὶ Καρφίτο καὶ στή δυτικὴ Καλαυρία, πὺ συνέστησαν 25 χωριά καὶ δήμους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ Λουγκρος εἶχε 5000 κατοίκους, τὸ Σπετζάνο 3000, ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ ὁ Ἅγιος Βενέδικτος κοντὰ στοὺς 2000. Στὶς δὲ ὑπάρειες τῶν Ἀπενίνων πὺ χωρίζουν τὴν Καλαυρία ἀπὸ τὰ Βασιλικάτα, φτιάξαν κάποια ἐπίσης χωριουδάκια πὺ ἀξιολογώτερό τοὺς θεωρεῖται τὸ Ἀθαδέσσα στή Σαμνίτιδα.

Κι' αὐτὰ εἶναι περίπου, πὺ ἔχουν γνωστοποιηθεῖ γιὰ τὶς κυρίως Ἑπειρωτικῆς καταγωγῆς οἰκογένειες στὶς κατὰ διαστήματα ἐποχὲς πὺ κατέφυγαν στήν Ἰταλία. Ἄλλ' ὡστόσο, ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἄρθρου δὲν ἀρκέσθη μόνο στὶς ὀνομασίες τῶν ἀποικιῶν. Ἄφοῦ ἐμελέτησε ἐμβριθέστερα τὰ τῆς διάρκειάς τοὺς πὺ παρέμειναν ἀμιγεῖς καὶ εἶχαν θεσπίσει κανόνες ζωῆς καὶ διαβίωσης μᾶς ἔδωσε ἀκόμη μιὰ πιὸ πλήρη εἰκόνα τοὺς.

Ἀναφέρει, ὅτι τοὺς ἐπιτρέπονταν ἐλεύθερα νὰ τελοῦνε τὶς θρησκευτικὲς τελετὲς τοὺς, ν' ἀνεγείρουν ἐκκλησιὰς, τοὺς ἔδιναν δικαιώματα ἐμφύτευσης σὲ ἐκτάσεις γῆς τοὺς

ἀπαλλάσσαν ἀπὸ κάποιους φόρους μὲ κάποτε - κάποτε καὶ νὰ τοὺς ἀποκαθιστοῦν μὲ χρηματικὸ ποσὸ τὶς ζημιὲς τοὺς, τόσο πὺ κατάφεραν νὰ τοὺς κάμουν νὰ ἐπιδοθοῦν στὰ εἰρηνικὰ ἔργα, ὅπως τὴν δημιουργία ἐλαιῶνων, ποιμνίων, ἄνετων σπιτιῶν κι' ἄλλων ὠφελημοτήτων.

Ἐτοῦτες, ὅμως, ἐπειδὴ οἱ νόμοι τοῦ Βασιλείου τῆς Νεαπόλεως τοὺς ἀπαγόρευαν κατὰ κάποιο τρόπο τὶς μεγαλύτερες συμπυκνώσεις ξένων κατοίκων στὶς διάφορες περιοχὲς τοῦ τοποθετοῦσαν προνοητικὰ γιὰ τὴν καλύτερη ἄμυνα τὰ χωριά τοὺς κοντὰ - κοντὰ, δὲν ἀπέκρουπταν τὴν καταγωγὴ τοὺς γιὰ τὴν ὁποία καὶ ἀντιθέτως καυχιόντουσαν, ἐπιμένοντας νὰ μιᾶνε πιότερο τὴ γλώσσα τοὺς καὶ καλοδεχόνταν κάθε ἐρχόμενο στοὺς τόπους τοὺς Ἑπειρωτῆ.

Χαρακτηριστικὰ ἐπιλέγοντας δέχεται ὁ Καλούτσης, ὅτι ἡ φυλὴ αὐτὴ ἂν καὶ παρέμεινε τέσσερες ἑκατονταετηρίδες στή νέα πατρίδα τῆς διατηρήθηκε πάντοτε ξένη πρὸς αὐτὴ.

Ἐθεώρησα, γιὰ τὴν τυγχάνω συμπατριώτης τοῦ, καθῆκον μου νὰ ἐπαναλάβω σ' ἄκρα συντομία τὸ σὲ ἕκταση δεκαπλάσιο περισπούδαστο ἄρθρο τοῦ Ν. Σ. Καλούτση, γραμμένο ἐδῶ καὶ 130 περίπου χρόνια, πὺ μπλέκεται ἀναπόσπαστα, μὲ τὴν ἱστορία τῆς Ἑπείρου καὶ μᾶς δίνει ἀφορμὴ πολλὰ ν' ἀναπολήσωμε καὶ στοχαστοῦμε ἀπὸ τὸ παρελθόν τῆς.

Πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Ἡπείρου ποῦ ἔφυγαν

ΔΗΜΗΤΡ. ΘΕΜ. ΠΑΝΟΣ

Τοῦ ΝΙΚ. ΡΕΜΠΕΛΗ

Στις 20 Μαΐου πέθανε σὲ ἡλικία 89 ἐτῶν ὁ Δημήτριος (Μίμης) Πάνος. Καταγόμενος ἀπὸ τῆ Βούρμπιανη - Κονίτης γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα τὸ 1896. Μετὰ τὴς Γυμνασιακῆς του σπουδῆς ἐπήγε στὴ Βόννη τῆς Γερμανίας (1913) ὅπου γράφτηκε στὴν ἐκεῖ Γεωργικὴ Ἀκαδημία. Τὸ 1918 πῆρε τὸ δίπλωμα τῆς Γεωργικῆς διοικήσεως καὶ τῆς Συνεταιριστικῆς Οἰκονομίας. Τὸ 1921 ἀναγορεύτηκε Διδάκτωρ τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βόννης. Τὸ 1924 ἐπέστρεψε στὴν Ἑλλάδα καὶ διορίστηκε σὺν Ὑπουργεῖο Γεωργίας. Ἀπὸ τὸ 1936 μέχρι τοῦ συνταξιοδοτήθηκε (1961) ὑπηρέτησε στὴν Ἀγροτικὴ Τράπεζα Ἑλλάδος ὡς ἀνώτερος ὑπάλληλος καὶ Ὑποδιευθυντὴς Συνεταιρισμῶν.

Ἡ συγγραφικὴ του δράση ὑπῆρξε καταπληκτικὴ. Ἐδημοσίευσε περισσότερες ἀπὸ 150 μελέτες καὶ ἄρθρα σὲ διάφορα περιοδικὰ μὲ θέματα συνεταιριστικά, γεωργοοικονομικά.

Ἐλάβε μέρος σὲ πολλὰ διεθνή συνέδρια καὶ σεμινάρια καὶ ἔδωσε περισσότερες ἀπὸ 30 διαλέξεις σὲ θέματα τῆς εἰδικότητάς του.

Διετέλεσε Πρόεδρος τοῦ Κληροδοτήματος Χαρίτη Ζήκου Βούρμπιανης, γιὰ τὴν ὁποία αἰσθανόταν μεγάλη χαρὰ καὶ ἐκανοποίησι, ὅταν ἔδωσε τὴν πρόοδο καὶ τὴν προκοπὴ τῶν Βούρμπιανῶν.

Προσωπικὰ διατηροῦσα στενοὺς δεσμοὺς μαζί του ἀπὸ τὰ φοιτητικά του χρόνια. Συχνὰ ἀνέβαινα σὺν αὐτῷ σὺν τοῦ Φύχικὸ καὶ συζητούσαμε διάφορα θέματα. Πάντοτε μὲ ρωτοῦσε γιὰ τὸ χωριό, τὸ Σύνδεσμο, τὸ Κληροδοτήμα.

Στις 2 Ἀπριλίου τοῦ «Παρνασσῶ» τοῦ ἔγινε ὡραία τιμητικὴ ἐκδήλωση γιὰ ὅσα προσέφερε στὴ Συνεταιριστικὴ Κίνησιν στὴν Ἑλλάδα.

Ἦταν φανερὴ ἡ συγγίνησί του ὅταν παλιοὶ του συνεργάτες ἐξεθείαζαν τὸ πολυμερές ἔργον του. Ἀκόμα περισσότερο φάνηκε ἡ συγγίνησί του, ὅταν ἀνέθηκε σὺν θῆμα γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς παρευρισκομένους.

Ἐνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν πλούσια βιβλιοθήκη του ἐδῶρισε σὺν Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων.

Αὐτὸς ἦταν ὁ Δημήτριος Πάνος. Ὑπόδειγμα φιλεργίας μέχρι τῶν γηρατειῶν, δραστήριος, ἀκούρατος ἐργάτης τοῦ πνεύματος, ὑπέροχος Ἡπειρώτης, γαλήνιος, ἡσυχός.

Ἄς εἶναι ἕλαφρὸ τὸ γῶμα τῆς Ἀττικῆς γῆς ποῦ τὸν σκεπάζει.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΜΟΥΣΑ

ΠΑΛΙΟΥΡΗ

Νάηταν ἀλήθεια νάητανε — καθώς λαχτάρα τῶχω —
Ἄπόψε ποῦνε φεγγερή, παραμυθένια ἢ νύχτα
Ἐριόχαρη κι' ὠριόθωρη μὲ θάματα καὶ μάγια
Νὰ πάω νὰ κάτσοι, σὶς πλαγιές, θυμάρι ν' ἀνασάνω,
Ν' ἀκουρμαστῶ τὸν Καλαμᾶ μακρυάθε νὰ βουίζη.
Θὰ ἤχοῦν τ' ἀσημοκούδουνα πέρα ἀπ' τὰ τσελιγγάτα
Κι' οἱ πιστικοὶ γλυκοὺς σκοποὺς θὰ λέν με τὶς φλογέρες.
— Σῦρε με σκέψη μ' σῦρε με καθῶς ποθεῖ ἡ καρδιά μου —
Κι' ὅταν θὰ σκάση ὁ αὐγερινὸς καὶ στὰ βουνὰ χαράξη
Ν' ἀλλάξω καὶ νὰ στολιστῶ μὲ τὰ χρυσᾶ γιλέκια
Τὰ πλουμιστὰ νυφιάτικα καὶ τὰ μαλαματένια
Νὰ πάρω γρήγορο ἄλογο μὲ χαϊμαλιά καὶ χάντρες
Περήφανα στῆς Παλιουρῆς νὰ πάω στὸ πανηγῦρι.
... Θᾶνε τρεῖς δίπλες ὁ χορὸς ἀπ' τὰ Γραμμενοχώρια.
Θὰ παίζουν τ' ἄργανα συρτοῦς κ' οἱ νιές, οἱ ὁμορφομάτες
Ποὺ θᾶχουνε στὰ στήθια τους φλουριά κι' ἀσημοκούμπια,
Μιά, μιά, θὰ σέρνουν τὸ χορὸ, κρατώντας τὸ μαντῆλι,
— Τὸ Ρόβα, τὸ Ζαγοριανό, τὴ Γκάϊτα, τὸ Μενούση... —
Καὶ θὰ λυγίζουν τὸ κορμί, σὰν καλαμιὰ στ' ἀγέρι.
Θᾶνε κ' οἱ Βηρσανιώτισσες, ψηλές, γαῖτανοφρυδές,
Σὰν κρῖνα μὲ τὶς κάτασπρες ὀμπόλιες στὸ κεφάλι.
Κι' οἱ Πρωτοπαπαδίτισσες, κι' ἀπ' τὰ χωριά τὰ γύρω
Γιῶχουνε κεντητὲς ποδιές κι' ἀσημωτὰ κεμέρια,
Καὶ ποὺ χορεύουν θάζοντας τὸ χέρι τους στὴ μέση.
Ἐᾶνε κι' ἀπὸ τὰ Κούρεντα τὰ ροῦσα παλληκάρια
Γιαννιώτικα ἀρχοντόπουλα, λεβέντες ἀπ' τὴ Ζίτσα,
Νὰ πίνουν μπρούοικο κρασί τσάμικο νὰ χορεύουν.
... Καὶ νάητον γιγιέ μου νάητανε κι' ἄλλοι καιροὶ καὶ χρόνοι
Νάχαν γυρίσει ἀπ' τὴ Βλαχιά πολλοὶ ξενητεμένοι
Καὶ νὰ κολλοῦν τὰ κίτρινα, γραμμὴ στοὺς βιολιστάδες.
... Καὶ νάηταν γιγιέ μου νάητανε κι' ἄλλοι καιροὶ καὶ χρόνοι,
Νάητανε στὸ χορὸ ἕνας νιὸς καὶ στὴν καρδιά μου Ἀπρίλης
Νάηταν κι' ἡ Μάνα νὰ χαρῆ καὶ νὰ μᾶς καμαρώση.

«Χίμαιρες»

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

«'Αρχικαὶ τοῦ βίου περιστάσεις, ἄκρες - μέσσις»

- 1 Δέν μ' ἀκολουθοῦν δυνάμεις, κι' οὔτε περισσεύει χρόνος,
γιὰ νὰ γράψω τῆς ζωῆς μου, ὀλόκληρος θὰ γίνη τόμος.
- 2 Ἄν θὰ γράψω ὅπως πρέπει, τῆς ζωῆς βλη τὴν διάδα,
ἀσφαλῶς θὰ γίνη ἄλλη τοῦ Ὀμήρου Ἰλιάδα.
- 3 Μάρτυρες νὰ θεολογήσουν, παιδική μου ἱστορία,
ἀλλ' ἐδῶ ἔχουν πεθάνει, κι' ἄλλοι στὴν Μικρὰν Ἀσία.
- 4 Μερικὰ ὅμως θὰ γράψω, τῆς ζωῆς τὰ περασμένα
κι' ἂν δέν ἔχουν κάποια ἀξία, ἀλλ' ἄς εἴδουντα γραμμένα.
- 5 Νήπιο ἔχω ὀρφανέψι δυὸ χρονῶν ἀπὸ πατέρα,
κι' ἔμεινα χωρὶς προστάτη, δίχως ἄλλον μιὰ μητέρα.
- 6 Ἄπ' τὰ παιδικὰ μου χρόνια, πρόσητος τὴν ἡλικία
ἔπαιζα μέσ' τὰ σοκάκια, πήγαίνα καὶ στὰ σχολεῖα.
- 7 Μήπως εἶναι παραμῦθι; ἢ γερόντων παραδόσεις;
ἀκουσέ με σ' ὅσα γράφω, προσοχὴ πρέπει νὰ δώσης.
- 8 Μὲ ἀνάθραψε ἡ μάνα, ἦταν νέα κ' ἦταν χήρα,
ἦταν τὸ γραφτό τῆς τέτοιο, καὶ γραμμένο ἀπ' τὴ μοῖρα.
- 9 Μερδοῦλια κάπου - κάπου, γιὰ νὰ μὲ μεγαλώσει,
στὸ σχολεῖο γιὰ νὰ μὲ στέλνει, μόρφωση γιὰ νὰ μοῦ δώσει.
- 10 Μ' ἐπαιρνε κάπου κοντὰ τῆς, σὺν νὰ ἤμουνα μανάρι,
προπαντὸς εἰς τὰ χωράφια, καὶ θερίζαμε κριθάρι.
- 11 Μὲ ἀνάγκαζε γελάτη, τὴ δουλειὰ νὰ συνηθίσω,
νὰ δουλεύω στὰ χωράφια, κάπως ἄνετα νὰ ζήσω.
- 12 Πάντα χήρα στὴ ζωὴ τῆς, ἀπεφάσισε νὰ μείνη
ἀφοῦ ἔγραψε ἡ τύχη, κα' ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνη.
- 13 Γιὰ νάρθῃ σὲ ἄλλον γάμο, τὴν ζητοῦσαν μερικοί,
δικηγόροι, καὶ δασκάλοι, μορφωμένοι ἐκλεκτοί.
- 14 Ἦτανε παπαδοκόρη, καὶ τὸ εἶχε σ' ἀντροπή,
ἀφοῦ, γνώρισε τὴν πρώτη τῆς ζωῆς τὴν προκοπή.
- 15 Γιὰ νὰ ῥυθίσει σὲ ἄλλον γάμο, καὶ σὲ δεύτερο στεφάνι,
πῆρ' ἀπόφαση μεγάλη, χήρα πιά γιὰ νὰ πεθάνη.
- 16 Στὸ σχολεῖο μὲ τὴ φοβέρα, μ' ἐπαιρνε γιὰ νὰ πηγαίνω,
γράμματα γιὰ νὰ μὲ μάθῃ, ἄνθρωπος καλὸς νὰ γένω.

- 17 Καί με στέλνει στήν ἀδερφή της, ὅπου ἦταν στό Σελλειό,
γιατ' ἐκεῖ ἦταν μεγάλο, καί ἀνώτερο σχολεῖό.
- 18 Χήρα ἦτανε κι' ἐκείνη, ἀλλά ἦταν ἠθική,
μέ συμβούλευε μ' ἀγάπη, ὡσάν μάνα στοργική.
- 19 Στ' Ἀργυρόκαστρο ἐν τέλει, τοῦ Δεσπότη ἐντολή
εἰς τὸ Παλιόρτὸ ἐκεῖ κάτω, εἰς τὴν Ἀστική σχολή.
- 20 Ὡς οἰκότροφός του ἦμουν, τοῦ Δεσπότη Βασιλείου
ὑπὸ τὴν προστασία τότε, καί μέριμνα ἰδίου.
- 21 Σάν ἄρχισε ὁ πόλεμος, εἰς τὰ Πέντε τὰ Πηγάδια,
μ' ἐγὼ ὁμῶς θυμώμουνα τῆς μάνας μου τὰ χᾶϊδια.
- 22 Καί οἱ ἑλληνικὲς οἱ φάλαγγες παντοῦ ἐπροχωροῦσαν,
οἱ ἄτακτοι οἱ Λιόμπηδες, χωριὰ λεηλατοῦσαν.
- 23 Τότε τὸ πῆρε ἀπόφαση, κοντά της νὰ με φέρει,
νὰ μοῦ γλυτώσῃ τὴ ζωή, ἀπ' Ἀλβανοῦ μαχαίρι.
- 24 Τὰ γράμματά μου λιγιστά, αἰτία τὸ Μπιζάνι,
αὐτὰ ἐσκέφθ' ἡ μάνα μου, «παιδί μου τόσα φθάνει».
- 25 Καί στέλνει: ἕναν ἄγουρο, Τουρκάκι ἀγωγιάτη,
μέ τὴν λευκὴ φοράδα του ποῦ ἦτανε σάν ἄτι.
- 26 Ἔρχεται στ' Ἀργυρόκαστρο, μπαίνει μέσ' τὸ Δεσπότη
ἦταν ἡ δεύτερη φορά, δὲν ἦτανε ἡ πρώτη.
- 27 Ἦρθε καί ἄλλη μιὰ φορά, καί με εἶχε ζητήσῃ,
ἀλλ' ὁ Δεσπότης ἀνένδοτος, δὲν θέλει νὰ μ' ἀφήσῃ.
- 28 Τοῦ λέει πῶς τὸν ἔστειλε, ἡ μάνα νὰ με φέρει,
φοβόνταν μὴν με σφάζουνε, τὸ τούρκικο τ' ἀσκέρι.
- 29 Γιατ' ἀκρίδοπληρώθηκε ἀπ' τὴ μάνα μου τὴ χήρα,
νὰ με ἴδουν τὰ μάτια της, νὰ τῆς ἀνοιξῶ τὴν θύρα.
- 30 Στὴν Κακαθιά κινδύνεψα, ἀπὸ τοὺς τζιαντιρμάδες =
θέλησαν νὰ με σφάζουνε, οἱ Παλιότουρκαλάδες.
- 31 Καί ὁ Ἰσέντης ἔμπιστος, θερμῶς παρακαλάει,
νὰ με ἀφήσουν νὰ διαβῶ, στὴν μάνα νὰ με πάει.
- 32 Ἔτσι φτηνὰ ἐγλύτωσα, αὐτὴ τὴν κεφαλή μου,
μέ πῆγε καί ξεπέξεψα, στὸ σπίτι στὴν αὐλή μου.
- 33 Ἐκτοτε δὲν ἠμπόρεσα σπουδὲς νὰ συνεχίσω,
καί οὔτε καί παντέρμη, τὴν μάνα μου ν' ἀφήσω.
- 34 Καί ἔχασα διὰ παντός, τὰ ὅσα ἔχω μάθει,
καί ἔπεσα σὲ θάσανα, μοῦ 'ναι γνωστὰ τὰ λάθη.
- 35 Μὲ πῆρ' ἀπ' τὴ Μητρόπολη, μέ ἤθελε κοντά της,
νὰ μ' ἔχη κάπως στήριγμα εἰς τὰ γέράματά της.

- 36 Σάν χήρα μέ κονάρισε, χωρίς κάναν προστάτη,
κι' ἀπό φωμί ἄν μέ ρωτᾶς, δέν εἴμασταν χορτάτοι.
- 37 Αὐτά πού γράφω μέγρ' ἐδῶ, προσήβου ἡλικίας,
ἀλλ' ἄν θά γράφω τοῦ στρατοῦ, καί τῆς Μ. Ἀσίας;
- 38 Μοῦ λείπουν συμπολεμισταί, ποιός νά τά θεβαιώσῃ;
σάν μιὰ τοῦ Κύρου στρατιά, τήν προσογή νά δώσῃ;
- 39 Πέρασαμε Σαγγάριο, Γόρδιο πέερα μακριά,
κ' εἶδαμε ἀρχαίων πέρασμα, πόλεις πεδία, καί χωριά.
- 40 Κι' ἀφήνω το καλάμι μου, πετῶ σέ κάποιαν ἄκρη,
θυμᾶμαι: τρόπαια λαμπρά, καί μου κινεῖ τὸ δάκρυ.
- 41 Ἐγκυκλοπαιδικῶς τυγχάνω, ἐν ὀλίγοις σ' ὅσα ξέρω,
καί ἀκούστε ἀφηγήσεις, ἀπό ἐνενηντάρη γέρο.
- 42 Πέρασαν δεκάδες χρόνια, ἀλλά πού νά θυμηθῶμε,
πλησιάζουμε στό... τέρμα, φίλοι μου νά κοιμηθῶμε.

Ἐκ τῆς γερωντικῆς ποιήσεως καί παθήσεως ποιητοῦ,
ΣΗΓΡΟΥ ΜΗΤΣΗ ἢ ΚΥΡΙΤΣΗ
Παλαίμαχου Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἀρίστητα Πρωγωνίου 7.5.85.

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπό τὴ σελίδα 194)

1. 2.

Ρό θα μου Ρό- θα μου

1. 2. *p*

(Χαρ. Σακελλαρίου. Ἑλληνικοὶ Χοροί. Ἀθῆναι, 1940).

«Ἡ Δικαιοσύνη στὸ Κράτος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ»

Ὁ ἔμπορος Γιαννιώτης Κρομμύδας ταξίδευε συχνὰ στὸ Δέλβινο, ὅπου οἱ Χειμαρριῶτες ἔφερνανπραμιμάτειες ἀπὸ τῆ Βενετιά. Ὁ Κρομμύδας δὲν πῆγαινε στὰ χάνια, ἀλλὰ στὸ σπίτι τοῦ φίλου του Κασίμ Ἀγᾶ. Ὁ ἀγᾶς ἦταν τιμιώτατος καὶ τοῦ ἄφηγε ὁ Κρομμύδας τὴ σακκούλα μὲ τὰ φλωριά. Πῆγαινε, ψώνιζε. Σὰν τελείωνε ἀνέβαινε στὸ σπίτι τοῦ Κασίμ Ἀγᾶ ἔπαιρνε τὴ σακκούλα, πλήρωνε, φιλοδώρουσε καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Ἀγᾶ, φόρτωνε τὰ ἔμπορεύματά του καὶ ἔφευγε γιὰ τὰ Γιάννινα.

Αὐτὸ γινόταν καιρὸ. Μιὰ χρονιά μὲ παχύτατη σακκούλα πάλι στὸ Δέλβινο ὁ Κρομμύδας. Σκανδαλίστηκε τούτη τὴ φορά ὁ Κασίμ Ἀγᾶς καὶ ἐσκέφτηκε τὴν κατάχρησή. Ὅταν ἐζήτησε τὴ σακκούλα ὁ Κρομμύδας ἀπάντησε ὅτι δὲν τοῦ εἶχε δώσει τίποτε. Τοῦ χάκου ὁ Κρομμύδας ἔκανε ἐκκλήση ἐπὶ φιλικὰ του αἰσθήματα. Στὰ χαμένα πῆγε στὸν κατῆ τοῦ τόπου. Ἀλλὰ χωρὶς ἀποδείξεις καὶ μὲ ἰσχυρὸ ἀντίδικο ἔχασε τὴ δίκη. Χωρὶςπραμιμάτειες ὁ Κρομμύδας γύρισε στὰ Γιάννινα καὶ γραμμὴ στὸν Ἀλῆ.

Ὁ τρομερὸς Βεζύρης εἶχε ἱκανότητες ψυχολογικές. Μποροῦσε νὰ διαγνώσει τοὺς ἀνθρώπινους χαρακτήρες. Ἐπέισθη γιὰ τὴν εὐλικρίεια τοῦ Γιαννιώτη ἔμπορου. Γιὰ κάθε ὄμως, ἐνδεχόμενος τὸν ἔκλεισε στὴ φυλακή. Ἐστειλε ἀμέσως ἀπεσταλμένο πρὸς Δέλβινο νὰ φέρουν τὸν Κασίμ Ἀγᾶ. Αὐτὸς ἀρνήθηκε φυσικὰ τὴν ἀποδιδόμενη κατηγορία. Ὁ Ἀλῆς τὸν ὑποχρέωσε νὰ γράψει γράμμα στὴ γυναίκα του, καὶ νὰ ζητάει ἀπ' αὐτὴ τὴ σακκούλα τοῦ Κρομμύδα. Ἐβάλει φυλακὴ χωριστὰ καὶ τὸν Κασίμ Ἀγᾶ καὶ ἔστειλε μὲ ἀπεσταλ-

μένο τὸ γράμμα πρὸς Δέλβινο, πρὸς τὴν γυναίκα τοῦ Κασίμη. Αὐτὴ τρεμάμενη ἔδωσε τὴ σακκούλα σ' αὐτὸν καὶ τὴν ἔφερε στὰ Γιάννινα. Ἦταν ὅμως αὐτὰ τὰ χρήματα τοῦ Κρομμύδα καὶ ὡς ποῦ ἔφθανε ἡ εὐλικρίειά του; Γιὰ νὰ λύσει καὶ αὐτὸ τὸ πρόβλημα ὁ Ἀλῆς γέμισε μιὰν ἄλλη δικιὰ τοῦ σακκούλα μὲ φλωριά, φώναξε καὶ φέραν τὸν Κρομμύδα καὶ τοῦ τὴν πέταξε στὰ πόδια του.

Ὁ δυστυχημένος Κρομμύδας ἐκπληκτος γιὰ τὴν ξένη σακκούλα τοῦ τὴν γύρισε ἀμέσως λέγοντας πὼς δὲν εἶναι δική του.

— Τὸ ξέρω, ὁρὲ μπέρο μου, τοῦ εἶπε τότε ὁ Ἀλῆς πετώντας του τὴ δική του σακκούλα. Μέτρησέ τα μὴ σοῦ λείπει τίποτε καὶ σὰν πᾶς στὴν ἐκκλησιά, νὰ προσκυνᾶς τὸ Χρυστὸ καὶ γιὰ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, γιὰτὶ εἶναι ἀληθινὸς ἄνθρωπος καὶ σὲ ἀκούει.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

Τὸ φῶς ὄλο, τ' ἀγκάλιασες
κάθε γωνιάς Ἑλληνικῆς,
ζυγιάζοντας ἐπὶ τοῦ Σου χέρια
τὸ ἀνάλυτο ἀσῆμι τῆς ψυχῆς.

Μὲ τ' ἀσῆμι αὐτὸ πελέκησες
— ἀθάνατο κάστρο — τὰ διδύα,
καὶ ἔκλεισες μέσα τους ἀγέραστη
τοῦ μικροῦ λαοῦ μας τὴ σοφία.

Στ' ἀργαστήρι: Σου, νυχτόμερα
ζύμωνες τὴν τέχνη μὲ τὸν πόνον
καὶ δὲν παράτησες τὰ σύνεργα
παρὰ γιὰ τὸν στερνὸ τὸ δρόμο...

Μάρτης, 1985

ΜΑΡΙΑ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΙΑΛΕΞΕΩΝ (1983—1984)

Ἡ «Ἑπειρωτικὴ Ἑταιρεία», ἀπὸ τοῦ 1960, διοργανώνει στὴν αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν, διαλέξεις μὲ θέματα: ἱστορικά, φιλολογικά, λαογραφικά κλπ., πὺ ἀφοροῦν ἀποκλειστικῶς τὴν Ἠπειρο. Σὲ προηγούμενα τεύχη μας, ἔχουμε δημοσιεύσει τίς διαλέξεις πὺ δόθηκαν μέχρι τέλους 1982.

Ἦδη, συνεχίζουμε τὴν δημοσίευση τῶν θεμάτων τῶν διαλέξεων πὺ δόθηκαν ἀπὸ διάφορους ὁμιλητὲς κατὰ τὰ ἔτη 1983 καὶ 1984, ὡς ἀκολούθως:

1983:

—16.2.83: Ἄννα Πετροχείλου, Πρόεδρος Σπηλαιολογικῆς Ἑταιρείας: «Τὰ Ἑπειρωτικὰ Σπήλαια καὶ ἡ Ἀνεμότρυπα Πραμάντων». (Δελτ. 76—77).

—16.3.83: Ἰουλία Βοκοτοπούλου, Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων: «Οἱ ἀνασκαφὲς στὴ Βίτσα Ζαγορίου» (Δελτίον 78).

—13.4.83: Πόπη Ζώρα, Ἐπίτιμη Διευθύντρια τοῦ Μουσείου Ἑλληνικῆς Λαϊκῆς Τέχνης: «Δυὸ μεγάλοι Καλαρρυτιῶτες χρυσοκοί». (Δελτίον 79).

—26.4.83: Σωτήριος Δάκαρης, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων: «Κασσῶπη. Μιά ὑποδειγματικὴ πόλη τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνα τῆς ἀρχαίας Ἠπέρου» (Δελτίον 79).

—9.11.83: Γιώργος Βρέλλης, Λογοτέχνης: «Προσκύνημα στὸ Δρίσκο τοῦ Μαβίλη». (Δελτίον 84—85).

—7.12.83: Ἰωάννης Χατζηφώτης, συγγραφεὺς - κριτικός: «Τὰ Γιάν-

νινα γενέτειρα τοῦ Ρωμέϊκου Καραγκιόζη». (Δελτίον 86).

1984:

—25.1.84: Λέανδρος Βρανούσης, Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου Μεσαιωνικῶν καὶ Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν: Δημήτρης Χατζῆς. Ἡ σεβάσμια Ἠπειρος καὶ ἡ μικρὴ μας πόλη. Τὸ χρέος καὶ ἡ δοκιμασία». (Δελτ. 87).

—29.1.84: Σωτήριος Δάκαρης, Ὀμότιμος Καθηγητὴς Πανεπιστημίου: «Νεώτερες ἔρευνες στὸ Μαντεῖο τῆς Δωδώνης». (Δελτ. 88).

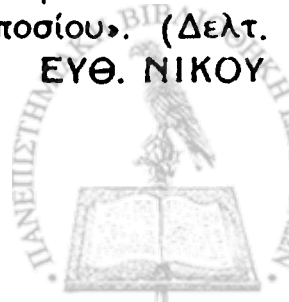
—28.3.84: Κων)νος Κίτσος, Ἐπίτιμος Γενικὸς Διευθυντὴς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων: «Σχολὲς μορφώσεως διδασκάλων στὴν Ἠπειρο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας» (Δελτ. 89).

—30.4.84: Βαγγέλης Σκουβαρᾶς, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν: «Ὁ Ἠπειρώτης Δάσκαλος τοῦ Γένους Νεόφυτος Δούκας καὶ οἱ ἰδέες του». (Λόγω αἰφνιδίου θανάτου του, ἡ προγραμματισμένη διὰ τὴν 26.1.83, ὁμιλία του, ἐκφωνήθηκε στίς 30.4.84 ἀπὸ τὸν κ. Μαμμόπουλον Ἀλέξ., Πρόεδρον τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἑταιρείας). (Δελτίον 90).

—7.11.84: Δημοσθένης Κόκκινος: «Δημήτρης Σαλαμάγκας ὁ περιλειπόμενος τῶν Ἰωαννίνων». (Δελτ. 95).

—19.12.84: Εὐάγγελος Χρυσός, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων: «Ἡ Νικόπολις τῆς Ἠπέρου. Συμπεράσματα καὶ προτάσεις τοῦ Λου Διεθνοῦς Συμποσίου». (Δελτ. 98).

ΕΥΘ. ΝΙΚΟΥ

ΙΔΡΥΜΑ ΣΠΑΣΤΙΚΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

ΣΗΜ. ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ:

Ένα καλό ξεκίνημα έχει γίνει για ένα μεγάλο Κοινωνικό Σκοπό, τὸ Ἰδρυμα Σπαστικῶν καὶ Κωφάλλων Παιδῶν τῆς Ἡπειροῦ. Ὁξύ τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα τῶν ἄτυχων Παιδῶν καὶ τῶν ἀτυχεστέρων Γονέων, πὸν παρὰ τὴν κατάστασίν τους, δὲν στέργουν νὰ τ' ἀπομακρύνουν ἀπὸ κοντὰ τους γιὰ Ἰδρύματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους σὲ ἄλλα σημεῖα τῆς χώρας. Ἀλλὰ στὰ πλάσματα αὐτὰ δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἡ ἀγάπη τῶν Γονεῶν τους. Μιὰ λύση ἦταν νὰ γίνει κάποιον Ἰδρυμα κοντὰ στὶς πατρογονικὰς Ἐστῖες τους. Ἔτσι θὰ γινόταν δυνατὸ καὶ ἡ ἀγάπη τῶν Γονεῶν νὰ φτάσει καὶ ἡ Κοινωνικὴ Περίθαλψή νὰ τ' ἀγκαλιάσει. Σ' αὐτὸ τὸ ἰσχυρὸν μετουσιώθησαν οἱ προθέσεις τοῦ Γιατροῦ Γεωργίου Γύρα νὰ διαθέσει ἓνα γήπεδο 5 στρεμμάτων στὴ Ζίτσα καὶ τὸ ποσὸ ἐνὸς ἑκατομμυρίου Δραχμῶν μὲ φορέα τοῦ ἔργου τὴν Ἀδελφότητα «Μάννα τοῦ Πωγωνίου».

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἐταιρεία» εἶδε μὲ ἐνθουσιασμὸ τὴν ἰδέαν καὶ πρόθυμα παρέχει τίς στήλες τοῦ Δελτίου της γιὰ τὸν κοινωνικὸν σκοπὸ. Χρέος τῶν Ἡπειρωτῶν εἶναι νὰ γίνει πραγματικότητα ἡ καλὴ Ἰδέα. Ἔχομε ἀρκετὰ Δυναστεῖες Ἡπειρωτικοῦ πλούτου τόσο στὴν Ἀθήνα, ὅσο καὶ στὴν Ἡπειρο.

Εἶναι χρέος ὅλων μας ἓνα ἀσήμαντο μέρος αὐτοῦ τοῦ συγκομισμένου πλούτου νὰ κοινωνικοποιηθῆι στὴν ὑπηρεσίαν τῆς δυστυχίας τῶν συνανθρώπων μας. Ἄν εἴχαμε μεῖς κάποιον ἀνάπηρον παιδί; Ἄν οἱ ποταμοὶ τῆς κληρονομικότητος μᾶς φέρουν αὔριο ἓνα ἐγγονάκι;

Οἱ εἰσφορές, ἀπὸ τὸν ὀβολὸ τῆς χήρας,

ἄς κατευθυνθοῦν στοὺς ἀποδέκτες:

Α' ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. Κεντρικὸ Αἰόλου 86. Λογαριασμός Ἀδελφότητος «Μάννα τοῦ Πωγωνίου» ἀριθμὸς 480.304.

Β' ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ «MANNA TOY ΠΩΓΩΝΙΟΥ» Σπετσῶν 8, Ἀγία Παρασκευή. (Οἰκία Προέδρου Ἐλευθερίας Δόδα).

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπ' τὸ προηγούμενον)

	Δρχ.
Δάφνη Λούτση, εἰς μνήμην Λιλῆς Μίνου - Πισπιρῆ	2000
Φρόσω Ἀράπη, εἰς μνήμην Ἀλεξάνδρου Καζαντζῆ	4000
Νίκος Παπασωτηρίου (6η δόσις)	10.000
Σύλλογος Ἡπειρωτῶν Ἡλιουπόλεως	6000
Τὰ Μέλη τοῦ Δ.Σ. τῆς «Μάννας τοῦ Πωγωνίου» εἰς μνήμην τοῦ συζύγου τῆς Ταμίου καὶ ἐκλεκτοῦ Βορειοηπειρώτη ἱατροῦ Ἀλεξ. Ζέρη	5000
Δώρα Καραμάνου εἰς μνήμην τοῦ ἱατροῦ Ἀλεξ. Ζέρη	300
Ἐλευθέριος Παπᾶς (4η δόσις)	2000
Βάσω Μάνου (2η δόσις)	5000
Σόλων Δόδας, εἰς μνήμην Ἀντιγόνης Δημ. Χρηστίδη	1000
Ἐλευθερία Π. Δόδα, εἰς μνήμην Ἀντιγόνης Δημ. Χρηστίδη	1000
Ἐλένη Δέρδου, εἰς μνήμην ἱατροῦ Ἀλεξ. Ζέρη	2000
Ἰατρὸς Γεργίος Β. Γύρας, εἰς μνήμην Ἀντιγόνης Δημ. Χρηστίδη	2000
Ἑλλή Ἀλεξ. Ζέρη, εἰς μνήμην τοῦ ἀλησμόνητου συζύγου τῆς ἱατροῦ Ἀλεξ. Ζέρη	20.000
Θανάσης καὶ Ἰωάννα Ἀξ. Ζέρη, εἰς μνήμην τοῦ πολυαγαπημένου τους ἀδελφοῦ Ἀλεξ. Ζέρη	10.000

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Δ. ΤΣΕΚΟΥΡΑ:
ΛΗΘ ΤΟΥ 98ου ΥΨΩΜΑΤΟΣ.
ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ Η ΗΠΕΙΡΩΤΟΥ
ΑΓΩΝΙΣΤΟΥ. 1979.

"Ένα βιβλίο πολυσέλιδο φορτωμένο με αναμνήσεις και πλήθος σπανίων και ανέκδοτων φωτογραφιών. Η έκδοση έχει δωρηθεί στην «Ηπειρωτική Έταιρεία» και οι εισπράξεις από την πώληση των αντιτύπων πηγαίνουν για την ανάπτυξη του έργου της. Το βιβλίο σε πολυτελή εμφάνιση έχει διατιμηθεί σε 1000 δρχ.

ΑΛΛΟΤΙΝΑ ΚΙ ΑΞΕΧΑΣΤΑ

Το βιβλίο του κ. Γιώργου Κούνδουρου είναι μια προσφορά στην Ήπειρο και τη Θεσπρωτία. Θα το γαρει ό Ήπειρώτης αναγνώστης γιατί θα βρει μνήμες δικές του. Σε κάθε σελίδα του θα αναγνωρίσει το δικό του είδωλο.

Το τύπωσε ο συγγραφέας με δική του δαπάνη και το χάρισε στην Έταιρεία. Έχει διατιμηθεί 300 δρ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΡΙΘ. 55

ΓΙΩΡΓΟΥ Α. ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΥ

ΑΛΛΟΤΙΝΑ ΚΙ ΑΞΕΧΑΣΤΑ

(Η ΓΕΝΕΣΗ ΤΗΣ ΠΟΒΛΑΣ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΘΡΥΛΟΙ
ΚΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ)

ΑΘΗΝΑ 1985

